

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü
Bale Anasanat Dalı

SOVYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİNDE BALE SANATININ GELİŞİMİ

Kuzey Kıyıcıan

Yüksek Lisans Sanat alıŐması Raporu

Ankara, 2017

SOVYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİNDE BALE SANATININ GELİŞİMİ

Kuzey Kıyıcı

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü
Bale Anasanat Dalı

Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu

Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

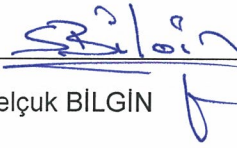
Kuzey KIYICAN tarafından hazırlanan "Sovyetler Birliği Döneminde Bale Sanatının Gelişimi" başlıklı bu çalışma, 12.01.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Selçuk GÖLDERE (Başkan)

Doç. Müride AKSAN (Danışman)

Yrd. Doç. Selçuk BILGIN

Doç. Dr. Türel EZİCİ (Yedek Üye)

Doç. Dr. Ahmet GÜRATA (Yedek Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Türev BERKİ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

12.01.2017

Kuzey Kıyıcı

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır. Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- **Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**
(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)
- **Tezimin/Raporumun 2020.....tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**
(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)
- **Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**
- **Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

12 / 01 / 2017

(imza)
R. KİMİCAN
Öğrencinin Adı SOYADI

KUZEM KİMİCAN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında, tez danışmanım Doç. Müride Sun Aksan başta olmak üzere, yaptığımız keyifli röportajlarda değerli bilgi ve anılarını benimle paylaşan Aysulu Tokombayeva'ya, desteği ve değerli katkılarından dolayı Ahenk Dereli'ye teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca, bu çalışma sırasında bana yardımcı olan Muzaffer Evcı, Doç. Efza Topçu ve Sabina Ganieva'ya ile bu süreçte desteklerini esirgemeyen babam Haldun Kıyıcan ile annem Rezan Kıyıcan'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Kıyıcıan Kuzey. *Sovyetler Birliği Döneminde Bale Sanatının Gelişimi*, Yüksek Lisans Sanat Çalışma Raporu, Ankara, 2017.

Klasik bale sanat formu, İmparatorluk Rusyası'na 18. yüzyılda İtalya ve Fransa'dan ulaşmıştır. Gelişme süreci yıllarında bale, Rusya'da Moskova ve St. Petersburg'da kültür ortamının zenginleşmesine katkıda bulunmuştur.

1917 yılındaki Rus İhtilali'nden sonra Sovyet yönetimi, merkez dışında ve Birliğin en uç noktalarında devlet destekli bale tiyatroları oluşturarak, Rus kültürünü Birlik içinde yaygınlaştırmak amacıyla klasik bale formunu değerlendirmiştir. Bu dönemde devletin gelişmesine en fazla destek verdiği alanlardan biri olan sanat ve bu sanat dalları arasında yer alan bale; Bolşoy Tiyatrosu ve Kirov Tiyatrosu'nun gerçekleştirdiği turnelerle, Sovyet kültürünün üstünlüğünü dünyaya gösterme misyonu da taşımıştır.

Türkiye'de, Cumhuriyetin ilanından başlayarak 1930'lu yılların ortalarına kadar bale sanatının geliştirilmesi amacıyla bazı çabalarda bulunulmuş; ancak, Türkiye'de bu alanda ilk ciddi adımlar 1947 yılından itibaren atılmaya başlanmıştır. 1930'lu yılların ortalarına kadar, uluslararası siyasi gelişmelerin etkisiyle, Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği arasında bale sanatı alanında da yakınlaşma çabaları söz konusu olmuştur.

Bu tez çalışmasında, bale sanatının Sovyetler Birliği gibi büyük bir ülkede, en uzak noktalara kadar yayılabilmesini ve gelişmesini sağlayan sistemin araştırılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, Rus İhtilali'nin ardından Sovyetler Birliği'nin kurulmasından sonraki süreçte, bale sanatının Rusya'nın ana bale eğitim merkezleri olan Kirov Balesi ve Bolşoy Balesi üzerinden Birlik çatısı altındaki diğer Cumhuriyetlere yayılışı anlatılmış, bu devletlerde balenin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla kullanılan yaklaşım ve yöntemler incelenmiştir. Bale sanatının Sovyetler Birliği tarafından Soğuk Savaş döneminde politik bir araç ve propaganda yöntemi olarak kullanılmasına da değinilmiştir.

Ayrıca, 1930'lu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği'nin sanat alanında yakınlaşmaları çerçevesinde, iki ülkenin bale sanatını yaygınlaştırmaya yönelik yaklaşımları değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, yazılı kaynaklar ve internet kaynakları üzerinden yapılan araştırmaya ilaveten, Sovyetler Birliği döneminde Vaganova Bale Okulu mezunu olan ve Sovyetler Birliği döneminde ve sonrasında profesyonel olarak dans etmiş Aysulu Tokombayeva'yla da röportaj yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Rus balesi, Sovyet balesi, Vaganova, SSCB Cumhuriyetlerinde bale

ABSTRACT

Kıyıcıan Kuzey. *Development of the Art Ballet in the Soviet Union Era*, Yüksek Lisans Sanat Çalışma Raporu, Ankara, 2017.

Classical ballet was brought to Imperial Russia from Italy and France in the 18th century. While enhancing in Russia, classical ballet had also contributed to the enrichment of the cultural atmosphere in Moscow and St. Petersburg.

Following the Russian Revolution in 1917, the Soviet government had utilized classical ballet in order to expand the Soviet culture within the Soviet Union by establishing state funded ballet theatres not only in the main cities, but also in the remote areas of the Union. Within this period, Bolshoi Theatre in Moscow and Kirov (Mariinski) Theatre in Leningrad had also carried out the mission of exhibiting the superiority of the Soviet culture internationally.

In Turkey, from the foundation of the Turkish Republic in 1923 to the mid-1930's, there were some efforts to build up ballet institutionally. However, the crucial steps in this regard had been taken starting from 1947. Within the context of the international political developments of the era, Turkey and the Soviet Union had also tried to establish cooperation in the field of ballet. Hence, this research briefly evaluates the means which were utilized by both countries to expand ballet during the period of 1930's.

In this research, it is aimed to study the system which made classical ballet to expand and flourish even in the furthest areas of the Soviet Union, which is considered enormous in size and diversity. Within this framework, the promotion of ballet among the Republics of the Soviet Union through Bolshoi Theatre and Kirov Theatre, as the essential centers for ballet training, is explained. Information on the methods and the styles applied in each of the Soviet Republics in order to enhance and promote ballet are also provided. In addition, it is mentioned that ballet served as a political tool and a source of propaganda for the Soviet Union during the Cold War period.

In addition to the research conducted through printed and online resources, this dissertation also contains an interview with Mrs. Aysulu Tokombaeva, who graduated from Vaganova Ballet Academy and had a professional dance career in the Soviet Union.

Key words:

Russian ballet, ballet in Soviet Union, Vaganova, ballet in the Republics of the USSR

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
BİLDİRİM	iii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: RUSYA'DA BALE	3
1.1. KURULUŞ VE GELİŞME DÖNEMİ	3
1.2. 1920'LERDEN İTİBAREN SOVYET BALESİ	7
İKİNCİ BÖLÜM: RUS BALESİNİN YAPI TAŞLARI SANAT KURUMLARI	9
2.1 KİROV BALESİ.....	9
2.2 BOLŞOY BALESİ.....	11
2.3 KİROV (VAGANOVA) BALE OKULU VE BOLŞOY BALE OKULU ÜZERİNE; VAGANOVA BALE OKULU MEZUNU AYSULU TOKOMBAYEVA'NIN DÜŞÜNCELERİ	12
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SOVYETLER BİRLİĞİ RUSYA'SININ BALE POLİTİKASI	14
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: SOVYET RUSYA BALESİNE YÖN VEREN İSİMLER	18
4.1 AGRİPPİNA VAGANOVA.....	18
4.2 YURI NIKOVALAYEVICH GRIGOROVICH.....	21
4.3. NICHOLAS GRIGOROVICH SERGEYEV	23
BEŞİNCİ BÖLÜM: SOVYET RUSYA'DAN İLTİCA EDEREK, RUS TEKNİĞİNİ BATIYLA BULUŞTURAN DANCILAR	25
5.1 RUDOLF KHAMETOVICH NUREYEV	25
5.2 NATALIA MAKAROVA	28
5.3 MIKHAIL BARYSHNIKOV	30
ALTINCI BÖLÜM: SOVYETLER BİRLİĞİ ÇATISI ALTINDAKİ CUMHURİYETLERDE BALE SANATI.....	34
6.1 ABAY KAZAKİSTAN ULUSAL AKADEMİSİ OPERA VE BALESİ.....	34

6.2 KIRGIZİSTAN ULUSAL OPERA VE BALE TİYATROSU	36
6.3 MOĞOLİSTAN DEVLET AKADEMİK OPERA VE BALE TİYATROSU	39
6.4 AZERBAYCAN ULUSAL AKADEMİK OPERA VE BALE TİYATROSU	40
6.5 SADRİDDİN AYNİ TACİK AKADEMİK OPERA VE BALE TİYATROSU	43
6.6 ESTONYA ULUSAL BALE OKULU	45
6.7 GÜRCİSTAN BALE OKULU VE BALE TİYATROSU	47
6.8 UKRAYNA ULUSAL BALESİ (KİEV BALESİ).....	50
6.9 RİGA KOREOGRAFİ OKULU (LETONYA).....	52
6.10 ÖZBEKİSTAN ULUSAL OPERA VE BALESİ.....	54
6.11 BELARUS ULUSAL AKADEMİK BOLŞOY OPERA VE BALE TİYATROSU	56
6.12 ERMENİSTAN ULUSAL OPERA VE BALE TİYATROSU	58
6.13. MOLDOVA ULUSAL OPERA VE BALE TİYATROSU	60
6.14 LİTVANYA ULUSAL OPERA VE BALE TİYATROSU	62
YEDİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE VE SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN SANAT ALANINDA YAKINLAŞMALARI	64
SONUÇ	69
KAYNAKÇA	73

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. Kirov Balesi, Kuğu Gölü.....	9
Fotoğraf 2. Bolşoy Balesi, Kuğu Gölü	11
Fotoğraf 3. Agrippina Vaganova	21
Fotoğraf 4. Ferhat ile Şirin	22
Fotoğraf 5. Nicholas Sergeyev.....	24
Fotoğraf 6. Rudolph Nureyev	25
Fotoğraf 7. Natalia Makarova.....	28
Fotoğraf 8. Mikhail Baryshnikov.....	30
Fotoğraf 9. Kazak Ulusal Balesi.....	34
Fotoğraf 10. Aysulu Tokombayeva & Çolponbek Bazarbayev	36
Fotoğraf 11. Moğolistan Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu.....	39
Fotoğraf 12. Gamer Almaszade.....	40
Fotoğraf 13. Malika Sabirova	43
Fotoğraf 14. Helmi Puur.....	45
Fotoğraf 15. Nina Ananiashvili	47
Fotoğraf 16. Vakhtang Chabukiani	49
Fotoğraf 17. Serge Lifar	50
Fotoğraf 18. Letonya Ulusal Balesi	52
Fotoğraf 19. Özbekistan Ulusal Balesi.....	54
Fotoğraf 20. Belarus Ulusal Balesi.....	56
Fotoğraf 21. Rudolph Kharatyan.....	58
Fotoğraf 22. Moldova Ulusal Balesi	60
Fotoğraf 23. Litvanya Ulusal Balesi	62

GİRİŞ

Bu tez çalışmasında, bale sanat formunun, bu sanat dalının beşiği olan Avrupa'dan Rusya'ya Çarlık döneminde gelmesinden itibaren desteklenmesi ve gelişmesi; 1917 yılındaki Rus İhtilali'nin ardından Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla birlikte politik bir araç ve propaganda yöntemi olarak ele alınması ile Moskova yönetimi tarafından Sovyetler Birliği bünyesindeki cumhuriyetlerde bale eğitim kurumları açılması ve bu alanda yapılan sanat yatırımları incelenmiştir.

Bu çalışma için yapılan araştırmalarda ulaşılan bilgiler, Sovyetler Birliği'nin ulusal politikalarından biri olan devlet destekli klasik bale tiyatrolarının, etnik köken gözetmeksizin tüm Sovyet coğrafyasına, Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri çatısı altında yayıldığını göstermektedir.

Bu anlamda klasik bale, Rusya'nın kültürel, bilimsel, ekonomik ve politik olarak dünyanın en gelişmiş ülkesi olma iddiasına çift amaçlı olarak hizmet etmiştir. Bunlardan ilki, Rusya'nın uluslararası üne sahip en eski iki bale okulu olan Bolşoy ve Kirov Tiyatrolarının, Sovyet kültürünün üstünlüğünü dünyaya gösterme görevidir. İkincisi, Sovyetler Birliği içinde merkez dışında ve Birliğin en uç noktalarında dahi devlet destekli bale tiyatroları oluşturarak, Rus kültürünü Birlik içinde yaygınlaştırmak için klasik bale sanatının değerlendirilmesidir. Bu çalışma için yapılan araştırma ve incelemelerde her iki amaca yönelik bilgilere ulaşılmıştır.

Bale sanatında Sovyetler Birliği dönemindeki söz konusu yaklaşım ve yöntemlerin incelendiği bu çalışma neticesinde; söz konusu dönemde bale sanatına sağlanan desteğin ve bu alanda uygulanan politikaların özellikle dikkat çektiği gözlemlenmiş; bu yöndeki uygulamaların, balenin yaygınlaştırılması ile geliştirilmesi yönünde başarılı olduğu hususunda veriler bir araya toplanmıştır.

Türkiye’de ise Cumhuriyetin ilanından başlayarak 1930’lu yılların ortalarına kadar bale sanatının geliştirilmesi için bazı teşebbüsler olsa da, bu alanda ilk ciddi adımların 1948 yılında atıldığı görülmektedir. Yetenekli bireylerin bale sanat dalına yönlendirilmesi ve balenin büyük izleyici kitlelerine ulaştırılması konularında ülkemizdeki mevcut durum dikkate alındığında, baleye olan ilginin yaygınlaştırılması ve sanatçıların bu alana yönlendirilmesi amacıyla somut hedeflerin belirlenmediği ve bugüne kadar uygun bir sanat politikasının oluşturulmadığı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSYA'DA BALE

1.1. KURULUŞ VE GELİŞME DÖNEMİ

İmparatorluk Rusyası, klasik bale sanat formunu 18.yy'da İtalya ve Fransa'dan almıştır. "Imperial Theater School", 1738 yılında St.Petersburg'ta Winter Palace'da kurulmuştur. Kısa zaman sonra "Rus İmparatorluk Balesi" (Imperial Russian Ballet, günümüzde Mariinsky Ballet Theater) ismini almıştır. Bolşoy Balesi ise (The Bolshoi Ballet of Moscow) 1776 yılında Moskova'da kurulmuştur.

Bale, söz konusu gelişme süreci yıllarında, İmparatorluk asillerinin büyük ilgisini çekmiş, ayrıca Moskova ve St. Petersburg'da kültür ortamının zenginleşmesine katkıda bulunmuştur. Bale sanatı, Çarlık dönemi boyunca Avrupa'yla önemli bağlantılar kurulmasını sağlamıştır.

İmparatorluk Balesi'nin kurucusu olan Jean-Baptiste Lande (Fransız) başta olmak üzere, bale tarihinin büyük ve iz bırakan isimleri Marie Taglioni, Carlotta Grisi ve Virginia Zucchi gibi İtalyan balerinler kariyerleri boyunca çoğunlukla Rusya'da dans etmişlerdir. İmparatorluk Balesi'nin ünlü koreografı olan Fransız Marius Petipa, bale tarihinin ölümsüz eserleri arasında yer alan yapıtlarını bu balerinlerden ilham alarak yaratmıştır.

Rus balesi 1917 yılına kadar uluslararası etkilerle gelişmeye ve renklenmeye devam etmiştir, ancak Şubat ve Ekim devrimlerinin ardından ortaya çıkan bazı olumsuz koşullar Avrupalı misafir dansçıların Batı'ya geri dönmelerine neden olmuştur.

İmparatorluk ailesi ve aristokrasi mensuplarının da ülkeyi terkettiği bu kaotik günlerde, Rusya'da yeni yönetimin "oluşturmayı hedeflediği seyirci topluluğuna yakışmayan, çökmüş" olarak göstermeye çalıştığı klasik baleyi, mücadele ederek kurtarmaya çalışan bazı klasik bale sanatçıları da olmuştur.

Bu dönemde bale sanatı, Sovyet Kültür Komiseri Anatoly Lunacharsky ve Komünist Devrimi'nden sonraki göç seline katılmayı reddeden dansçılardan Agrippina Vaganova, Yekaterina Goltzer ve Vassily Tilhomirov sayesinde ayakta kalmıştır. Leningrad'dan iki yeni dansçı (Marina Semyonova ve Galina Ulanova), katılımlarıyla klasikçilere güç katmışlardır.

Çarlık döneminde Moskova, bale alanında St. Petersburg'un arkasında, ikinci sırada kalmıştır. Moskova, ihtilalden sonra Rusya'nın başkenti olmuştur. Politik gücün yer değiştirmesi, sanatın da Moskova'da güçlenmesine neden olmuş, bale uzun yıllar boyunca Moskova'da yeni yönetim anlayışı doğrultusunda gelişmiştir. Moskova, Bolşoy Balesi'ni aklı getirecek denli öne çıkan bir konum edinmiştir.

Bolşoy Balesi'nin başına 1917'de Mikhail Mordgin geçmiş, fakat Rus İhtilali sırasında Rusya'yı terketmiştir. Ardından, topluluğun başına Vasily Tikhomirov getirilmiş ve Bolşoy Balesi gelişmeye devam etmiştir. The Bolt (1931), Bahçesaray Çeşmesi ve Berrak Nehir (1935) baleleri bu dönemin iz bırakan eserleri olarak klasik bale repertuarında yerlerini almıştır.

Bu dönemde Rusya'da yaşanan büyük siyasi değişim, bale sanatının var oluşunun sürdürülmesi konusunda tedirginliklere sebep olmuş ve pek çok sanatçı ülkeyi terk etmeyi tercih etmiştir. Mikhail Fokine, 1918'de İsviçre'ye gitmek üzere Rusya'dan ayrılmıştır. Genç dansçılar Georgii Balanchivadze (George Balanchine), Alexandra Danilova ve Nikolai Efimov, 1924'de Rusya'dan Batı ülkelerine iltica eden ilk dansçılar arasında yer almışlardır.

Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin 30 Aralık 1922'de, Belarus SSC, Ukrayna SSC, Orta Asya ve Kafkas Cumhuriyetlerle birleşmesiyle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği resmen kurulmuştur. 1936'da yeni anayasa kabul edilmiş, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın sınırları yeniden düzenlenmiştir. Yeni rejimle birlikte, yeni toplumsal hedefler de tespit edilerek hayata geçirilmeye başlanmıştır.

“Bolşevikler eğitime çok önem veriyorlardı. Amaçları modern, proletkült anlayışıyla yetişmiş, milliyetçiliğe ve köhne geleneksel düzene düşman, yeni bir "Sovyet insanı" yaratmaktı. Çocuk ve yetişkin herkes için eğitim seferberliği başlatıldı. Çarlık döneminde halkın sadece % 5'i eğitim imkanlarından faydalanabildiği için okur-yazar oranı oldukça düşüktü. Bu nedenle yetişkinler için işçi fakülteleri (rabfak) kuruldu. Eğitim tüm toplum için ücretsiz ve mecburi hale getirildi. Böylece 1932'de çocukların %98'i bilfiil okula gidiyor olacaktı. Daha sonra Sovyetler Birliği %100'lük okuma-yazma oranıyla bu konuda dünyada birinci oldu.”¹

Yeni yönetimin Sovyet coğrafyasının tamamını siyasi ve idari açılardan yeniden şekillendirdiği bu dönemde yaşanan gelişmeler, sanat alanına da etki etmeye başlamıştır. Bale sanatının, bu değişimden olumlu yönde etkilendiği gözlenmektedir.

“Devrimi geçekleştiren kadroların bale sanatını “aristokrasiye ait” ve desteklenmesi gereksiz bir alan olarak görmelerine rağmen, eğitim komiseri ve bale sanatına büyük hayranlık ve saygı duyan Anatoly Lunacharsky, bale sanatının yeni Rusya'nın tanıtımı ve dünyaya kabul ettirilmesi için güçlü kozlardan biri olacağına ikna ederek bale sanatına desteğin devamını sağladı.”²

Bu dönemde, bale sanatının Sovyet yönetiminin desteğini kazanarak gelişimine devam ettiği, Çarlık Rusyası'na kıyasla birçok yönden değiştiği görülmektedir.

“Bale sanatı, büyük kaos yaratan proleter devrimine ve burjuva hayat formlarının gelecek odaklı sosyalist ütopyada yerinin olmadığını düşünen, radikal devrimcilerin sert eleştirilerine yenilmediği gibi, İmparatorluk dönemine

¹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Sovyet_Sosyalist_Cumhuriyetler_Birli%C4%9Fi

² Woodvart, Ian. (1977). *Ballet, Teach Yourself Books*. sf. 111

inanan ve yeni dönemin bale sanatı konusunda hiçbir varlık üretemeyeceğini düşünenlere de yenilmemiştir.”³

Rus İhtilali'nin ilk zamanlarında yaşanan sıkıntıların aşılmasıyla beraber, İmparatorluk döneminin bale mirası Sovyetler Birliği'nin dört bir yanında sanatın ilerlemesinde etkili bir rol oynamıştır. Bu çalışmanın ilerleyen safhalarında da görüleceği üzere, bale sanatı da diğer sanat dalları gibi tüm Sovyet coğrafyasında kabul gören ve değer verilen bir konum kazanmıştır.

1917 İhtilali'nin, Rus Balesi'nin repertuar anlayışı üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Bu dönemde, bir yandan klasik tarza ve repertuara sadık kalınırken, diğer yandan Sovyet devriminin siyasi anlayışını yansıtan eserler üretilmesi de teşvik edilmiştir.

Sovyet Rusya'sında bale sanatı alanında çalışmalar devam etmiş ve gelişmeler sağlanmış olmakla beraber, aynı zaman diliminde Batı Avrupa balesinden ve özellikle Diaghilev'in Batı Avrupa'da gerçekleştirdiği yeni yaklaşım ve reformlardan farklı bir yol izlenmiştir. Diaghilev'in Batı'da tek perdelik eserler sunarak bale sanatına olan ilginin yeniden canlanmasını sağladığı dönemde, Sovyet Balesi çok perdeli geleneksel forma sadık kalmıştır. 1920'lerde Sovyet balesi, Kasyan Goleizovsky'nin öncülüğünde modernizm ile kısa bir süre ilgilendikten sonra, çarpıcı konularıyla dikkat çeken, geleneksel tarzına geri dönmüştür.

---

³The Friendship of Peoples': Soviet Ballet, Nationalities Policy, and the Artistic Media, 1953-1968; Hamm, Kristen Elizabeth, Illinois Üniversitesi Master Tezi, 2009

1.2. 1920'LERDEN İTİBAREN SOVYET BALESİ

I. ve II. Dünya Savaşı sırasında, St. Petersburg (1914-1924 arası Petrograd ve 1924-1991 arası Leningrad) itibarını korumayı başarmıştır. Ancak, devrimle birlikte başkent olan Moskova'nın ağırlığının ve gücünün artması, Bolşoy'un bale alanında gelişmesine yol açmıştır. Bu gelişimin neticesinde Moskova, Leningrad'a güçlü bir rakip olmuştur.

Bu iki merkezin o dönemdeki sanat yaklaşımları farklılık göstermiştir. Politik merkezde varlığını sürdürüyor olmasının da etkisiyle, Bolşoy Tiyatrosu'nun sahnelediği eserlerde Sovyet Rusya'sının etkileri daha açık hissedilmiştir.

Bolşoy Tiyatrosu'nun 1927'de sahnelediği "Red Poppy" balesi yeni dönemin etkilerinin görüldüğü bir eser olmuştur. *"Eser, Rus denizcilerin ezilen Çinli liman işçilerini savunmalarını konu alıyor ve abartılı derecede propaganda içeriyordu. Ayrıca zamanın koreografi standartlarına göre pek de sürükleyici olduğu söylenemezdi."*⁴

1956'dan itibaren Bolşoy ve Kirov gibi bale toplulukları Rus devriminden sonra ilk defa Batı ülkelerinde temsiller yapmıştır. Rus dansçılar, yoğun dramatik yorumları ve yüksek teknikleri sayesinde büyük beğeni toplamışlardır.

Rudolf Nureyev, Natalia Makarova ve Mikhail Baryshnikov gibi bale yıldızlarının iltica etmeleriyle Rus Bale'sinin etkisi Batı'ya yayılmaya başlamıştır. Bu etkinin zaman içerisinde daha da kabul görmesinin neticesinde, Rus bale sanatı bütün dünyada ağırlığını halen korumaktadır.

---

⁴ 'The Friendship of Peoples': Soviet Ballet, Nationalities Policy, and the Artistic Media, 1953-1968; Hamm, Kristen Elizabeth, Illinois Üniversitesi Master Tezi, 2009

Bu dönemde bale, Sovyetler'de en popüler dans formlarından biriydi. Sovyetler Birliği'nde 50'den fazla bale topluluğu bulunmaktaydı. Bunların hepsi devlet tarafından finanse edilmekteydi. Sovyetler Birliği genelinde profesyonel dansçı yetiştiren 16 okul bulunmaktaydı. Rus bale toplulukları, hem tüm Sovyet coğrafyasında hem de uluslararası ölçekte, Soğuk Savaş'ın olumsuz etkilerine rağmen, ilgi çeken turneler gerçekleştirilmekteydi.

Stalin yönetiminin sona erdiği, kültürel ve sanatsal atmosferin tekrar revaçta olduğu 1953-1968 yılları arasında bale, Sovyetler Birliği tarafından politik bir propaganda aracı olarak da kullanılmıştır.

Rus koreograflar, 1960'lardan itibaren Balanchine ve diğer Batılı koreograflardan etkilenmişlerdir. Kirov Balesi direktörü Oleg Vinogradov, Batılı koreografları 1980'de Leningrad'a davet etmiştir. Bu koreograflar arasında Maurice Bejart, George Balanchine, Antony Tudor ve Jerome Robbins gibi önemli isimler de yer almıştır.

30 yıl boyunca Bolşoy Balesi'nin direktörlüğünü yapan Yuri Grigorovich bu dönemin en öne çıkan isimlerinden biri olmuştur. Koreografilerini yaptığı eserler arasında "Nutcracker" (1966), "Spartacus" (1968), "Ivan the Terrible" (1975), "Angara" (bir İrkutsk masalının bale uyarlaması) (1976), "Romeo and Juliet" (1979) ve "The Golden Age" (1982) yer almaktadır. Eserlerinin Sovyet liderleri tarafından çok beğenilmesi, Grigorovich'e Spartaküs balesi için Lenin Ödülü'nü (Lenin Prize) ve genç Sibiryalı işçiler hakkındaki Angara balesi için Şehir Ödülü'nü (State Prize) kazandırmıştır. Komünist Parti üyesi olmamasına rağmen Grigorovich'in bu büyük ve prestijli ödüllere layık görülmesi, esasen dönemin koşulları içinde sıradışı bir durum teşkil etmiştir.

Bu dönemde, Kirov Balesi'nin yöneticisi Oleg Vinogradov, uluslararası etkileşime daha açık bir tutum sergilerken; Grigorovich, Batı'yla iletişim kurmak konusunda daha tutucu davranmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

RUS BALESİNİN YAPI TAŞLARI SANAT KURUMLARI

2.1 KİROV BALESİ

Fotoğraf 1. Kirov Balesi, Kuğu Gölü

Kirov Bale (şimdiki adı ile Mariinsky Ballet) topluluğunun temeli 4 Mayıs 1738 yılında atılmıştır. Çar Büyük Petro'nun reformları başlattığı dönemde Çariçe Katerina'nın Avrupa saraylarında moda olan baleyi Rusya'ya getirme isteği üzerine, Fransız bale master ve öğretmen Jean-Baptiste Lande tarafından Kış Sarayı'nda, yetimhaneden seçilen 12 kız ve 12 erkek öğrenciyle eğitime başlanmıştır.

Bu öğrencilerin gösterdiği başarı üzerine, St. Petersburg'da ilk Rus bale topluluğunu meydana getirme düşüncesiyle dans akademisi kurulmuştur.

Bu öğrenciler "Rus İmparatorluk Balesi" (Imperial Russian Ballet) adıyla kurulan profesyonel bale topluluğunun ilk dansçıları olmuşlardır. Bu topluluk, Rus

Balesi'nin merkezine oturmuş, 19. yüzyıl sonlarında topluluk Mariinsky Tiyatrosu'na taşınmış ve burada yerleşik bir yapı kazanarak Mariinsky adını almıştır.

Mariinsky Bale Topluluğu, 1917'deki İhtilal ile birlikte sanatçılarının yaklaşık yüzde kırkı kadarının Batı'ya iltica etmelerine rağmen, Agrippina Vaganova ve Konstantin Sergeyev yönetiminde repertuarlarını ve teknik yeterliliğini devam ettirmeyi başarmıştır.

Tüm dünyada kabul gören bir bale eğitim sistemi olan Vaganova bale tekniği de bu dönemde Agrippina Vaganova tarafından geliştirilmiştir.

Rus İhtilali'yle beraber Sovyet yönetimi, bale okulu ve bale topluluğunun Çar Rejimi'nin sembollerinden olduğuna karar vererek, her ikisini de kapatma yoluna gitmiştir. Daha sonra, iki kurum da eski yerlerinde ancak isimleri değiştirilerek yeniden açılmıştır. Bale topluluğunun ismi "Sovyet Balesi" olarak değiştirilerek yeniden yapılandırılırken, bale okulu "Leningrad Şehir Koreografi Okulu" ismiyle faaliyete geçmiştir. Bu dönemde, St. Petersburg şehrinin ismi Leningrad olarak değiştirilmiş; Mariinsky Bale Topluluğu'nun adı da 1934'de suikaste kurban giden Leningrad Komünist Parti lideri Sergey Kirov'un anısına, "Kirov Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu" olmuştur. Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasından sonra tekrar "Mariinsky Ballet" ismini almıştır.

Kirov Balesi, 1961 yılından sonra Batı Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Kanada'da pek çok turne gerçekleştirmiştir.

2.2 BOLŞOY BALESİ

Fotoğraf 2. Bolşoy Balesi, Kuğu Gölü

Bolşoy Balesi'nin temelleri 1773 yılında Moskova Yetimhanesi için bir dans okulu kurulmasıyla atılmıştır. Okulda eğitim alan öğrenciler, Prens Pyotr Ulusov ve İngiliz tiyatro girişimcisi Michael Maddox tarafından kurulan yeni tiyatro topluluğunda 1776 yılında bale sanatçısı olarak işe alınmışlardır.

Bolşoy Balesi'nin erken tarihi çalkantılıdır. Kurulan bu grup, ilk zamanlar kurumsal olmayan sahnelerde temsiller yapmış, sonrasında Petrovsky Tiyatrosu'nda temsil yapma hakkını kazanmıştır. İlk zamanlar düzensiz olan çalışmalar daha sonraları kurumsallaşmış, zaman içerisinde yeniden yapılandırmalarla bugünkü profesyonel düzene dönüşmüştür.

İlk yıllarında Bolşoy Tiyatrosu'nda birçok ünlü bale eseri sahneye konulmasına rağmen, Bolşoy, bugünkü adı Mariinsky Ballet olan St. Petersburg'daki "Rus İmparatorluk Balesi"nin (Imperial Russian Ballet) geleneği ve şöhretiyle rekabet etmekte oldukça zorlanmıştır.

2.3 KİROV (VAGANOVA) BALE OKULU VE BOLŞOY BALE OKULU ÜZERİNE; VAGANOVA BALE OKULU MEZUNU AYSULU TOKOMBAYEVA'NIN DÜŞÜNCELERİ

“Kökleri eski zamanlardan, aristokrasi kültüründen gelen öğretmenler öğrencilere şefkatli fakat aynı zamanda disiplinli bir tutum sergiliyorlardı. Her bir öğrencinin eğitimine, bireysel özellikleri kapsamında olabilecek en yüksek seviyeye çıkarma vizyonu ile yaklaşıyorlardı. Çocukları çok seven öğretmenlerin birbirlerinden farklı olarak, romantik, şımarık veya neşeli karakterlere sahip olan öğrencilerle ayırım gözetmeksizin ilgilendiler. Bence bu çok önemli. Günümüzdeki mezunların, sahnede birbirleriyle aynı göründüklerini düşünüyorum. Fakat eskiden Agrippina Vaganova'nın öğrencilerinden Ulanova romantikliğiyle, Dudinskaya tekniğiyle, Vyacheslava ateşiyle, Kolpakova zarifliğiyle birbirlerinden farklıydılar. Kendilerini çalıştıran öğretmenleri de aynı şekilde birbirlerinden farklıydı. Eskiden öğrencilerin sadece adeleri çalıştırılmaz, ruhları da eğitilirdi. Bizim zamanımızdaki eski dansçılar şimdi sahnede ruhuyla dans eden dansçılar göremediklerinden bahsediyorlar.

Eskiden bizi edebiyat, müzik ve resim öğretmenleriyle Ermitaj Müzesi'ne götürürler, hangilerimizin gösterilenlere karşı daha ilgili olduğuna dikkat ederlerdi. Müzenin birinci salonunda ilk ders; İtalyan ressamı Rafael, Michelangelo, Leonardo Da Vinci'nin eserleri ile başlar, ikinci ders ise Hollandalı ressamı Rembrant ve Rubens'in eserlerinin özellikleri incelenir ve ardından İspanyol ressamı Velasques'i ve eserlerinden birinde resmettiği ellerin üzerindeki çizgilere kadar teker teker anlatırlardı. Okulun tiyatrosunda müzik geceleri olurdu. Biz piyano çalarken, öğretmenlerimizin dikkatleri yine üzerimizdeydi. Edebiyat, şiir geceleri de olurdu. Bunlar uzun süre biraraya geldiğinde, ileride Kirov sahnesindeki mezuniyet temsiline çıkan öğrenci, sanatçı ruhuna sahip bir birey olarak çıkıyor. Aynı bir vazoyu boş alıp, dolu vermek gibi.

Bolşoy da aynı öğretim metodunu kullandı. Sovyetler Birliği'ndeki bütün okullar aynı metodu kullanırlardı. Bolşoy Tiyatrosu, Kirov Tiyatrosu'ndan Marina Simyonova, Galina Ulanova, Alexei Yermolaev, Yuri Grigorovich gibi değerli sanatçıları davet etti. Devamlı dansçı alırlardı çünkü o zamanlar Kirov Bale Okulu ve Kirov Tiyatrosu daha köklü ve iyiydi.

Bolşoy ve Kirov'un aralarında her zaman rekabet vardı. Benim Leningrad'da okuduğum yıllarda hocalarımız bize "çok dikkatli çalışın, bugün Moskova okulunun müdürü Sophia Galovkina gelecek. Daha dikkatli olun ve söylediklerimizi yapmaya çalışın" derlerdi.

Bu okulların farkı, St. Petersburg eskiden Çar zamanında aristokratların şehriydi. Moskova ise, gelir seviyesi daha düşük kesimin yaşadığı bir şehirdi. Bize çalışmalar sırasında her zaman "fazla stil kaybetmeden aristokrat gibi olun" derlerdi. Moskova ise dansta, enerji ve duyguları göstermekten çekinmeyen daha cüretkar bir tarzdaydı."⁵

---

⁵ Aysulu Tokombayeva ile ropörtaj, 05.12.2016

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOVYETLER BİRLİĞİ RUSYA'SININ BALE POLİTİKASI

1917 Ekim İhtilali'yle beraber, bale sanatını aristokrasiye ait bir alan olarak gören Bolşevikler yeni düzende bale sanatına yer olmadığını savunmuşlardır. Diğer yandan, bir baletoman olan eğitim komiseri Anatol Lunacarsky'nin bale sanatının yeni rejimin kültürel simgelerinden biri olacağı tezini savunması ve bunu kabul ettirmesiyle, Sovyetler Birliği döneminde bale farklı bir açıdan ele alınarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, dönemin zor koşullarında balenin hayatta kalması maddi zorluklar yüzünden pek çok kez tehlikeye girmiştir.

Büyük uğraşlar sonunda, 1922 yılında Bolşoy ve Mariinsky Tiyatroları'nın, Bolşevik hükümeti tarafından kapatılma tehlikesi ortadan kalkmıştır. 1920'ler Sovyet Balesi için hızlı gelişme yılları olmuştur. Bu dönemdeki gelişmeler; Lenin'in Yeni Ekonomi Politikası'nın da desteklediği, sanat eserlerinin çeşitlenmesi ve radikal denemelere imkan tanınması bağlamında edinilen tecrübelerle gerçekleşmiştir.

Bu dönemde bale alanındaki yenilikler ve gelişmeler üç koreografin hakimiyeti altında olmuştur. Bu koreograflar; Gorsky, Kosyan Goleizovsky ve Fyodor Lopukov'dur. Adı geçenlerin Sovyet Balesi'ne etkisi sadece 1920'lerle sınırlı kalmamış, 1950'ler ve 1960'larda da devam etmiştir.

Ruslar'a, Rusça'ya ve ulusal kültüre olan vurgu 1937-38 yıllarında en üst düzeye çıkmıştır. Bu dönemde, dans alanında sahnelenen eserlerle de Sovyetler Birliği'nin kültür politikası karakterize edilmiştir. Stalin'in ölümünden sonra bu politika Khrushchev tarafından da desteklenmiş, oluşturulan bu kültürel doku, Lunacarsky'nin başlangıçta savunduğu gibi, 1960'larda olağanüstü güçlü bir propaganda aracı olmuştur.

Önemli toplumsal dönüşümlerin gerçekleştiği bu dönemde yaşanan büyük çelişkiler, Batı ile Sovyetler Birliği arasında "Soğuk Savaş" olarak adlandırılan bir

politik sürece yol açmıştır. Bu dönemde, dünyanın çeşitli bölgelerindeki eski Avrupa İmparatorluk kolonileri, bağımsızlıklarının tanınacağı ve özerkliklerine kavuşacakları düşüncesiyle yeni yönetim şekilleri arayışına girmişlerdir. ABD ise, ırkçılık ve eşitlik hakları olgularıyla çalkalanmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin bünyesinde barındırdığı devletlere ilişkin olarak benimsediği politika ise bir tez çalışmasında;

"Bu hususlar Sovyetler Birliği ile kıyaslandığında, Sovyetler Birliği ırksal olarak daha eşit ve önyargıları kıran bir politikaya sahip gibi görünmektedir. Leninist-Stalinist politika "geliştirilmiş ulus, tatmin olmuş toplum" formülüne dayanmaktadır. Yönetimin amacı, bütün ulusların kültürlerinin birbirlerinden bağımsız, fakat birbiriyle etkileşim içinde gelişmesini sağlamaktır. Ulusal kültürlerin gelişmesi ihtiyacıyla "Kültür Yetiştirme Enstitüleri" adı verilen dinamik kuruluşlar oluşturulmuştur.

1930'ların sonlarına gelindiğinde bütün Birlik Cumhuriyetleri'nin ayrı yazarları, tiyatroları, opera toplulukları ve uzmanlık alanları özellikle ulusal tarihleri olan edebiyat ve dil akademileri vardır. Bütün bu kültür enstitülerinin görevi ulusları yetiştirmek olsa dahi, onlardan asıl istenen ve beklenen, sosyalist gerçeklik ilkesini ön plana çıkaran sanat eserleri yaratmalarıdır. Bu sosyalist-realist bale eserleri, Sovyet ulusal politikası ve Sovyet sivil misyonları ile bağlı olmalıdır.

*1920'lerde yok olmamak için büyük savaş vermiş olan bale, 1953'de Sovyetler Birliği'nin tacının baş mücevherlerinden biri olarak kendini kanıtlamıştır."*⁶

cümleleriyle özetlenmiştir. Bu nitelik, Sovyetler Birliğini oluşturan cumhuriyetleri aynı çatı altında birleştirerek bir arada tutma, ortak bir hedef doğrultusunda gelişmelerini sürdürme olanağı yaratmıştır.

Diğer yandan, Kirov ve Bolşoy Tiyatroları'nın yaptığı uluslararası turneler, Sovyet kültürünü yerli ve yabancı izleyicilere göstermenin yanısıra, Sovyet medyası için Birliğin başarısını vurgulamak bakımından da çok kullanışlı bir propaganda aracı olmuştur. Merkeze uzak olan Birlik cumhuriyetlerindeki topluluklar ise uzun bir süre Batı ülkelerinde turneler gerçekleştirememiş, Birlik sınırları dışındaki turneler genelde Doğu Avrupa'daki diğer sosyalist ülkelere yönelik olarak yapılmıştır.

⁶ The Friendship of Peoples': Soviet Ballet, Nationalities Policy, and the Artistic Media, 1953-1968; Hamm, Kristen Elizabeth, Illinois Üniversitesi Master Tezi, 2009

Merkez dışındaki bale toplulukları için bu turne fırsatlarından en önemlisi, on gün süren ve Moskova'da yapılan, farklı ulusların katıldığı sanat ve edebiyat kutlama organizasyonları olmuştur. Bu kutlamalar, 1936'da Stalin'in Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetlerin bugüne kadarki kültürel kazanımlarını göstermeleri için geliştirilmiş ulusal politikasının ilk aşamasını teşkil etmiştir. Bu organizasyonlarda, her bir cumhuriyetin ulusal tiyatro ve bale toplulukları kendi uluslarının kültür mirasından faydalanarak oluşturdukları opera, bale ve tiyatro temsillerini sahnelemişlerdir.

1952 yılında Kültür Bakanlığı'ndaki parti görevlileri tarafından benimsenen "sert tutum ve sınırlar" kapsamında yeniden yapılandırılan organizasyon, oluşturulan "parlak" Leninist-Stalinist ulusal politikadan sonra hayata geçirilen, en tutucu ve çarpıcı uygulamalardan biri olmuştur. Bu uygulamada "parti zihniyetli organizasyon"un kapsamlı bir başarı elde etmesi büyük önem taşımıştır. Bu nedenle, burada sahnelenen bale eserlerinin deneysel nitelikte olması tercih edilmemekteydi. Genel olarak kısa süreli olan bu eserlerin çok da fazla yaratıcı unsur barındırdığı söylenemezdi.

Aram Khachaturian'dan aktarıldığına göre *"Sadece görünüşte, vatan sevgisi, barış uğruna mücadele ve insanların dostluğu gibi yüce ve heyecan verici konuları betimlediği için bir sanat yapıtındaki aşikar kusurlara kaç kere katlanmak zorunda kaldık"*⁷

şeklinde eleştirilen bu etkinlikler, yaratıcının hissettiklerini ve birikimini özgürce sergileyemediği sanatsal faaliyetlerdi. Bu nitelermelerden anlaşılacağı gibi, diğer cumhuriyetlerle sanatsal alışverişi mümkün kılan bu sanat organizasyonları, merkezin başarısının gölgelenemeyeceği biçimde ve yeni yaratıların iddialı olmasına kapalı bir anlayışla düzenlenmekteydi.

---

⁷ "The Friendship of Peoples': Soviet Ballet, Nationalities Policy, and the Artistic Media, 1953-1968; Hamm, Kristen Elizabeth, Illinois Üniversitesi Master Tezi, 2009, s. 44

1936 yılından başlayarak, Stalin'in ardından Nikita Khrushchev'in de devam ettirdiği politikalarından biri olan bu organizasyonlar, Moskova dışında ilk kez 1950 yılında Azeri kutlamalarıyla gerçekleştirilmiş ve 1965 yılında Tacik kutlamalarıyla son bulmuştur.

Bu kültür etkinlikleri, Moskova'nın merkezin dışında kalan bölgelere yaptığı "sanatsal işgücü yatırımları"nın sonuçlarının sergilenmesi amacıyla hazırlanmış platformlar olarak işlev görmüştür. Bu etkinlikler sadece sanatseverlerin beğenisini kazanmakla kalmamış, basın da büyük ilgisini çekerek, Sovyetler Birliği genelinde Sovyet kültürünün gelişimini halka duyurmayı misyon edinen ulusal kültür dergilerinde ve gazetelerde geniş yer bulmuştur.

Bu durum, Sovyet Birliği sınırları içindeki ulusların çağdaş kültürlerinin oluşmasında ve tanıtılmasında balenin oynadığı rolün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Sovyetler Birliği'ni Batı ülkelerinde temsil etmek ise Kirov Balesi ve Bolşoy Balesi gibi "akademik" ve "teknik" titri olan toplulukların üstlendiği bir görev olmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOVYET RUSYA BALESİNE YÖN VEREN İSİMLER

4.1 AGRİPPİNA VAGANOVA

Bale eğitimi alanında tüm dünyada kabul gören Vaganova sistemi, adını Agrippina Vaganova'dan almıştır.

St. Petersburg doğumlu Agrippina Vaganova (1879-1951), 1888 yılında İmparatorluk Bale Okulu'na kabul edilmiştir. Eski Imperial Ballet'e (İmparatorluk Balesi) Artistik Direktör olmuştur.

Vaganova, bale öğretmenliği ve pedagoji alanında 30 yıl çalıştıktan sonra, titizlikle hazırlanmış bir eğitim tekniği ve kendine özgü bir sistem geliştirmiştir. Bu sistemin temel ilkeleri, sırtın alt tarafının güçlü olmasına, kolların yumuşaklığına, dayanıklılığın ve esnekliğin gerekliliğine dayanmıştır. Çalışmaların en temel hedefi, dansçıların klasik eserleri en yüksek tekniğe ve stile sahip olarak sergileyebilmelerine imkan sağlamak olmuştur. Vaganova, bütün bir vücutla dans etmenin üzerinde durmuş, kolların, bacakların ve gövdenin birbirleriyle uyumlu hareket etmesine yönelik ilkeler geliştirmiştir.

Vaganova, vücut merkezinin bütün hareketleri başlatan merkez olduğunu düşünmüştür. Bu çerçevede, özellikle vücut merkezinin çok güçlendirilmiş olması önem taşımıştır. Kolların sadece hareketi süslemek için kullanılmaması, sıçrama ve dönüş hareketlerinde dansçıya yardım etmesi hedeflenmiştir.

Vaganova, okulun veya kendi kimliğinin ve birikiminin verdiği güvene dayanarak doğaçlama ve rastlantısal dersler vermek yerine, derslere önce zihinsel olarak hazırlanmıştır. Bu yaklaşım, öğrencileri zor ve geliştirici dans kombinasyonlarına alıştırmış, bu zorlukla baş etme alışkanlığı giderek günlük

çalışma rutinini oluşturmaya başlamıştır. Vaganova, öğrencilerine her bir kombinasyonun yapılma amacının ne olduğunu anlatmıştır. Böylece öğrenciler, sadece kombinasyonu yapmakla kalmamışlar, doğru şekilde gerçekleştirme ve kombinasyonun amacını öğrenme gibi özellikler de kazanmışlardır.

Kendisi bizzat Vaganova'nın öğrencisi olan ünlü balerin Natalia Dudinskaya, bu sistemi "tek stil, tek dans" olarak özetlemiştir.⁸

Vaganova'nın metodu ve bizzat kendisinin öğretmenlik becerisi mükemmel dansçılar ortaya çıkarmış, bu dansçılar hangi tarz bale eseri olursa olsun dans edebilmişlerdir. Vaganova, ideal fizikleri, teknik mükemmellikleri, harikulade vücut çizgileri ve dramatik yetenekleriyle eşsiz dansçılar yetiştirmiştir.

Vaganova ayrıca, bale öğretmenlerinin hangi yıl, hangi hareketi, ne kadar süreyle öğretecekleri ve ne miktarda uygulayacaklarına yönelik bir kılavuz kitap hazırlamıştır.

Leningrad Bale Okulu, tüm zamanların en ilham veren öğretmeni Vaganova sayesinde eşi benzeri görülmemiş bir prestij kazanmıştır. 1966 yılında yazılan bir eleştiri makalesinde, Soğuk Savaş yıllarının gerilimine ve bu dönemde Batı'nın Rusya'nın başarılarını gözardı etme eğilimine rağmen, Amerikalı bir sanat eleştirmeni tarafından, Vaganova sisteminin sergilediği zarafet, simetri ve koordinasyon kalitesine dikkat çekilmiştir:

*"Bir çok dans geleneğinden bir sistem meydana getiren harika bale öğretmeni Agrippina Vaganova ve Leningrad Bale Okulu tarafından devralınan bu sistemi ve O'nun çalışmalarını devam ettiren Kirov Balesi bale başöğretmeni Natalia Dudinskaya ve çalışma arkadaşları şerefine belki de birkaç kelime edilmeli; Giselle ve Chopeniana balelerinde corps de ballet'in bizim için hazırlamış olduğu, daha önce hiç görmediğimiz zarif görüntüler, simetri ve rüya gibi koordinasyon için..."*⁹

⁸ www.danzaballet.com/agrippina-vaganova-the-vaganova-method/ (Erişim: 14.05.2016)

⁹ Buckle, R. , *Buckle at The Ballet*, sf. 115-116, Halliday Lithogrpah Corporation, 1980

Vaganova tamamen yepyeni bir dansçı jenerasyonu yetiştirmiştir. Bu yeni jenerasyon dansçıların başında ünlü balerin Galina Ulanova gelmektedir. Daha sonra Batı'ya iltica eden Rudolph Nureyev, Mikhail Barishnikov, Natalia Makarova gibi 20. Yüzyıl bale sanatının büyük dansçıları da bu ekolden yetişmiş olmalarıyla dikkat çekmişlerdir.

Vaganova, "Kuğu Gölü" balesi finalindeki trajik sonu, ümit verici bir sonla değiştirmek gibi cesur ve geleneğin dışına çıkan hamleler yapmıştır. Metotları pek çok dile çevrilen ve dansın kutsal kitabı olarak kabul edilen "Klasik Bale'nin Temeli" adlı kitap, dünyanın pek çok ülkesinde bale eğitmenlerinin yararlandığı en değerli danışma kaynaklarından biri olmuştur. Vaganova metodunun Moskova ve Leningrad'ın dışına yayılmasıyla beraber, birçok emsalsiz bale sanatçısı yetişmiştir.

Vaganova, 5 Kasım 1951 yılında, Kirov Balesi'nin Batı'ya turnelerinin başladığı sıralarda, Leningrad'ta ölmüştür. Ölümünden beş sene sonra Leningrad Koreografi Okulu'na Sovyet Hükümeti tarafından ismi verilmiştir. Dansçı ve öğretmen olarak bıraktığı sanatsal miras günümüzde de korunmakta, her iki yılda bir Rusya'da toplanan bale metodistleri tarafından geliştirilmeye devam edilmekte ve günümüz balesini etkilemeyi sürdürmektedir.

Fotoğraf 3. Agrippina Vaganova

4.2 YURI NIKOVALAYEVICH GRIGOROVICH

Yuri Grigorovich, 2 Ocak 1927'de Leningrad'ta dünyaya gelmiştir. 1946 yılında Leningrad Koreografi Okulu'ndan mezun olmuştur. Mezuniyetinden sonra, şimdiki adı Mariinsky Tiyatrosu olan Leningrad Akademik Opera ve Bale'sine katılmış ve 1961 yılına kadar solist olarak dans etmiştir. Genç yaşlarından itibaren koreografi yapmaya başlayan Grigorovich'in Kirov Tiyatrosu'nda 1957'de sahnelenen ilk eseri "The Stone Flower" ve 1961'de sahnelenen "The Legend of Love" büyük başarılar elde etmiştir. Bu eserler başyapıt olarak Grigorovich'in kariyerinde büyük rol oynamıştır.

Grigorovich, 1961-1964 yıllarında Kirov Tiyatrosu'nda koreograflık yaptıktan sonra, 1964'de Bolşoy Tiyatrosu'nda artistik direktör olarak görevlendirilmiş ve otuz yıl bu görevi sürdürmüştür. Bu dönemde yaptığı koreografilerde, erkek dansçılar, sadece balerinlere eşlik eden bir motif olmaktan çıkartılarak, gerek

teknik gerekse artistik bakımdan performanslarıyla bale eserlerinin göze çarpan bir unsuru olarak değerlendirilmişlerdir.

Spartaküs (1967), Taş Çiçek (1957) ve Aşk Efsanesi (1961) balelerinin koreografilerini bu dönemde yapan Grigorovich, 1995 yılına kadar sürdürdüğü bu görevde Bolşoy Bale Topluluğu'na en parlak dönemini yaşattır. Bu dönemde, Maya Plisetskaya, Natalia Besmertnova, Ekaterina Maximova, Vladimir Vasiliev, Vjacheslav Gordeev ve Irek Mukhamedov dünya çapındaki bale yıldızları olarak ortaya çıkmışlardır.

En öne çıkan eserleri "The Nutcracker" Tchaikovsky (1966), "Spartacus" Aram Khachaturian (1968), "Ivan the Terrible" Prokofiev (1975), "Angara "A. Eshpai, " The Golden Age " Shostakovich (1982) olan Grigorovich, klasik bale repertuarının güçlü eserlerinin versiyonlarını da sahnelemiştir. Kendine ait, özgün klasik bale versiyonları arasında "Sleeping Beauty" Tchaikovsky (1963, 1973), "Swan Lake" Tchaikovsky (1969, 2001), "Raymonda" Glazunov (1984, 2003), "Giselle" Adam (1987), "La Bayadere" Minkus (1991), "Le Corsaire" Adam (1994), "Don Quixote" Minkus (1994) yer almaktadır.

Fotoğraf 4. Ferhat ile Şirin

4.3. NİCHOLAS GRİGOROVİCH SERGEYEV

Sergeyev, 1917 İhtilali döneminde ülkesini terk etmiştir. Ancak ülkesinden ayrılırken, Bolşevik İhtilali ve sivil savaş sırasında yok olmalarından endişe ettiği, Marius Petipa ve Lev İvanov'un 20 klasik bale eserinin kaydını da yanında götürmüştür. Bu koleksiyon "Sergeyev Koleksiyonu" olarak bilinmekte ve muhafaza edilmektedir. Sergeyev, bu kayıtlar sayesinde Petipa ve İvanov'un eserlerini Batı'da orijinal haliyle sahnelemiştir. Batı'nın önde gelen bale topluluklarının daha sonraki kadrosu tarafından da kullanılan kayıtlar, Sergeyev'in vefatından sonra Harvard Üniversitesi Kütüphanesi Tiyatro Koleksiyonu'na taşınmıştır.

Sergeyev, 15 Eylül 1876 tarihinde St. Petersburg'da dünyaya gelmiştir. İmparatorluk Bale Okulu'na kabul edilmiş, mezun olduktan sonra şimdiki adı Mariinsky olan İmparatorluk Bale Topluluğu'na 1894 yılında katılmıştır. 1904 yılında solist ve rejisörlüğe, 1914'te baş rejisörlüğe yükselmiştir.

Bir İngiliz savaş gemisiyle 1919'da Rusya'dan kaçarak hayatının geri kalanını Batı'da geçiren Sergeyev, Londra ve Paris'te önde gelen birçok bale topluluğu için eserler üretmiş, bu dönemde Diaghilev'le de çalışmıştır. *(İngiliz Deniz Kuvvetleri'nin yardımıyla kaçan sadece Sergeyev ve eşi değildir. Tamara Karsavina, İngiliz diplomat olan kocası Henry James Bruce'yla Beyazdeniz'de konumlanmış İngiliz denizcilerinin yardımıyla Murmansk'dan kaçmıştır. Mathilde Kschessinskaya, sevgilisi ve daha sonra kocası olan Büyük Dük Andrei Vladimirovich ile birlikte, Karadeniz'deki İngiliz üssünde bulunan denizcilerin yardımıyla kaçmıştır.)*

Sergeyev, Diaghilev'le yaşadığı anlaşmazlığın ardından, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği'ne katılacak olan Litvanya'ya geçmiş ve Riga'da Litvanya Ulusal Opera ve Balesi'nde rejisör olarak çalışmaya başlamıştır. Maddi imkansızlıklara rağmen Riga'da bir bale topluluğu kuran Sergeyev, bu

topluluğun 1934 yılında dağılmasından sonra Londra'ya gitmiş, Camargo Society ve İngiltere'de kurulan ilk bale topluluğu olan ve 1956'da Royal Ballet ismini alacak olan Vic-Wells bale topluluğu için Giselle balesini sahnelemiştir.

İsmi daha sonra Sadler's Wells (1930) olarak değiştirilen Vic-Wells topluluğu ve kurucusu Ninette de Valois ile ilişkileri bozulan Sergeev, 1940 yılında International Ballet adlı bale topluluğuyla çalışmaya başlamıştır. Yeni ve genç dansçıların bulunduğu bu topluluğun başına geçen Sergeev, dansçıları inandığı ve güvendiği Mariinsky gelenekleriyle çalıştırmıştır. Tüm bu süreç içerisinde Sergeev, Rus bale geleneği ve kültürünü aslına sadık bir biçimde İngiltere'ye aktarmıştır.

Sergeev, klasik bale eserlerini Sovyet Rusya dışında orijinal Petipa/Ivanov formlarında sahneleyen tek kişi olmuştur. 1941-1948 yılları arasında Giselle, Coppelia, Uyuyan Güzeli ve Kuğu Gölü balesini sahnelemiştir.

Sergeev sağlığı kötüleşene kadar International Ballet ile çalışmış, 23 Haziran 1951'de 74 yaşında hayata gözlerini yummuştur.

Fotoğraf 5. Nicholas Sergeev

BEŞİNCİ BÖLÜM

SOVYET RUSYA'DAN İLTİCA EDEREK, RUS TEKNİĞİNİ BATIYLA

BULUŞTURAN DANSÇILAR

5.1 RUDOLF KHAMETOVİCH NUREYEV

Fotoğraf 6. Rudolph Nureyev

Nureyev, 17 Mart 1938'de Baykal gölü yakınlarında Transsiberian Express treninde dünyaya gelmiş, çocukluğunu Başkurt Sovyetler Cumhuriyeti'nin başkenti Ufa'da geçirmiştir. Ailesi Tatar Müslümanlarındandır.

Nureyev, bale çalışmalarına 11 yaşında başlamış, 24 Ağustos 1955 tarihinde Vaganova Akademisi'nin giriş sınavına katılmıştır. Bale eğitimi sırasında ünlü öğretmen Alexander Pushkin'le çalışan Nureyev, 1958 yılında akademiden mezun olarak Kirov Balesi'nde solist olarak dans etmeye başlamıştır. O dönemde yaygın bir eğilim olan Genç Komünistler Birliği'ne katılmayı reddetmiş olması, Nureyev'in aykırı davranışlardan kaçınmayan ve asi olmaktan çekinmeyen kişiliği hakkında ipucu vermektedir.

Nureyev, 1959 yılında La Bayadere balesinde "Solor" rolüyle dans etmiş ve turnelerde başrollere çıkmıştır. 1961 yılının Haziran ayında, Kirov Balesi'nin Paris turnesinde Fransa'dan sığınma talebinde bulunmuştur. Soğuk Savaş döneminde Batı'ya iltica eden ilk bale sanatçısı olması sebebiyle Batı kamuoyunda büyük ilgi görmüştür.

Ancak Batılı bir bale eleştirmeni, Kirov Balesi'nin turnesi sırasında Londra'daki Covent Garden sahnesinde izlediği bir Rus dansçıyı, 1966 tarihli bir yazısında Nureyev'le kıyaslar:

*"Soloviev dünyadaki en büyük erkek dansçısıysa, -dünyadaki en popüler dansçı olan- Nureyev nerededir? Önce bunu bitirelim. Soloviev'de, ne Nureyev'in fotojenik ve etkileyici yüzü, ne de yorumlayıcı gücü var. Başından beri, Nureyev'in etkileyici özellikleri nedeniyle, onun dansından çok daha şaşırtıcı olduğunu söyledim; belirli adımlarda mükemmel, ancak Solovyev her adımda üstün. Nureyev, Solovyev'in akışı ya da hafifliğine sahip olmadığı gibi, o kadar istikrarlı bir disiplin sürecine de tabi tutulmamıştır. Soloviev, ikisinin de biraz daha genç olduğu 1961'den artık daha iyidir, sadece eşsiz ve eşsiz bir dansçıdır."*¹⁰

Nureyev, ilticasının ardından ilk kez ABD'de sahneye çıkmış ve aynı yıl Royal Ballet'e misafir dansçı olarak katılmıştır. Burada, o zamanlar kariyerinin son zamanlarını yaşamakta olduğunu düşünen ve kendisinden 20 yaş daha büyük olan başbalerin Margot Fonteyn ile partner olarak dans etmeye başlayan Nureyev, sonraki 20 sene boyunca Fonteyn ile aynı sahneyi paylaşmıştır.

Sir Frederik Ashton'ın ricası üzerine yaptığı ilk koreografi, "La Bayadere" balesindeki "Kingdom of the Shades" olmuştur. Koreograf olarak erkek dansçıyı öne çıkaran bir "Kuğu Gölü" düzenlemesi yapmıştır. 1962 yılında Londra Royal Balesi'nin sahnelediği "Kuğu Gölü" balesinde 1. perdedeki Prens solo, 1963 yılında da 1. perdedeki "Polonez Dansı" ve 2. perdedeki "Mazurka" dansını yeniden düzenlemiş, 1962'de "Uyuyan Güzeli"nin 3. perdesine eklediği Prens solosu Royal Bale'de sahnelenmiştir.

¹⁰ Buckle, R. (1980). *Buckle at The Ballet*, sf. 115, Halliday Lithograph Corporation

1966'da La Scala Balesi'nde sahnelenen Uyuyan Güzel balesinin tümünün koreografisini yapmıştır. 1964 yılında Vienna Balesi, 1984'de Paris Opera ve Balesi ve 1990'da Milan'daki La Scala Balesi, Nureyev'in "Kuğu Gölü" balesini sahnelemişlerdir. 1977'de Londra Festival Balesi'nin, 1980'de La Scala'nın ve 1984'de Paris Opera Balesi'nin sahnelediği Prokofiev'in "Romeo ve Juliette" eserleri de yaptığı koreografiler arasındadır. 1979'da yine Paris Opera Balesi'nin ve 1981'de Zurich Balesi'nin sahnelediği "Manfred" balesinin koreografilerini de yapmıştır. 1980'de Berlin Balesi için Fındıkkıran'ı sahneye koymuştur. Ertesi yıl, La Scala'da Nureyev'in Kuğu Gölü düzenlemesi sahnelenmiştir ve Lady Capulet rolünü Dame Margot Fonteyn üstlenmiştir.

Nureyev'in yaptığı diğer koreografiler arasında, 1982'de Royal Ballet ve 1984'de Paris Opera'da sahnelenen "The Tempest", 1985'de yine Paris Opera'da sahnelenen "Washington Square", 1986'da Paris Opera'nın, 1991'de Naples Opera Balesi'nin ve 1998'de La Scala Balesi'nin repertuarlarına aldıkları, müzikleri Prokofiev'e ait olan "Cindrella" yer almaktadır. Ayrıca, 1966'da Vienna Ballet, 1981'de Paris Opera, 1987'de La Scala, 1994'de İsveç Kraliyet Balesi'nin repertuarlarına kattıkları "Don Kişot" balesi de Nureyev'in koreografileri arasındadır.

1989'da Kirov Balesi'yle tekrar dans etme fırsatını elde eden Nureyev, koreograf olarak son sahne selamını yeniden düzenlediği "La Bayadere" balesinin sahnelendiği Paris'deki Palais Garnier'de 8 Ekim 1992'de vermiştir. Bu, seyircilerin karşısına son çıkışı olmuştur.

Bale dansçılığının dışında da sanatsal aktivitelerle ilgilenen Nureyev, 1973'de Robert Helpman'la birlikte "Don Kişot"dan uyarlanan bir bale filmini yönetmiş, 1977'de "Valentino" filmiyle sinemada ilk oyunculuk denemesini yapmıştır.

Nureyev, 1982'de Avusturya uyruğuna geçmiştir. 1983-89 yılları arasında Paris Opera'nın dans yönetmenliğini yapan Nureyev'e, ölümünden birkaç ay önce, 8 Eylül 1992 tarihinde Legion D'honneur nişanı verilmiştir (*Legion D'honneur*,

Napoleon Bonaparte'in Birinci Konsül iken 19 Mayıs 1802 tarihinde imzaladığı bir kanun ile oluşturulmuş Fransız nişanıdır.)

Zengin sanat yaşamının ardından, 20 yüzyıl bale tarihinde derin izler bırakarak, 6 Ocak 1993 tarihinde Paris'de ölen Nureyev, son arzusu üzerine 12 Ocak 1993 tarihinde Paris yakınlarındaki bir Rus mezarlığı olan Sainte-Genevieve-de-Bois mezarlığına gömülmüştür.

5.2 NATALIA MAKAROVA

Fotoğraf 7. Natalia Makarova

Natalia Makarova, 21 Kasım 1940 yılında Rusya'nın Leningrad şehrinde doğmuştur. Normal şartlarda 9 yaşındaki çocukların alındığı Leningrad Koreografi Okulu sınavlarına 12 yaşında giren Makarova, sınavları başarıyla geçmiştir. 1956 yılında Kirov Balesi'nde dans etmeye başlamış ve 1960'lardan itibaren Prima Ballerina (Baş Balerin) unvanını taşıyarak 1977 yılına kadar Kirov Balesi'nde dans etmeyi sürdürmüştür. Kirov'un Londra turnesi sırasında Batı'ya iltica eden Makarova, Rudolf Nureyev'in adımlarını izleyerek Rusya'dan iltica

eden ilk balerin olmuştur. Daha sonra, New York'taki Amerikan Bale Tiyatrosu'nda ve Londra'daki Royal Bale'de dans etmeye başlamıştır.

İltica ettikten sonra, koreografik repertuarını genişleterek George Balanchine, Frederick Ashton, Jerome Robbins, Serge Lifar, Roland Petit, Kenneth MacMillan, Moris Bejar ve John Neumaier gibi neo-klasik tarzdaki koreograflarla çalışma fırsatını bulmuştur. Diğer taraftan, kendi tarzını yansıttığı klasik baleler olan "Kuğu Gölü"nden Odette/Odile ve "Giselle" rollerini de sergilemeye devam etmiştir. Kendisinden dört yıl sonra Sovyetler Birliği'nden iltica eden ünlü dansçı Mikhail Baryshnikov'la da dans eden Makarova'nın sahneyi paylaştığı isimler arasında Rudolf Nureyev, Anthony Dowell, Erik Bruhn ve Derek Deane de yer almaktadır.

Makarova, dünyanın dört bir yanındaki bale topluluklarında misafir sanatçı olarak sahne almıştır. Paris Opera ve Balesi, Kanada Ulusal Balesi, Stuttgart Balesi, Danimarka Kraliyet Balesi, Londra Festival Balesi, Bejart'ın 20. Yüzyıl Balesi ve Roland Petit'in Ballets de Marseille'si bunlardan bazılarıdır.

Amerikan Bale Tiyatrosu'nun direktörü Lucia Chase'in görevi bırakmasıyla Makarova ve Barishnikov göreve talip olmuşlardır. Fakat topluluk, çalışmalarına Baryshnikov ile devam etme kararı almış, bunun üzerine Makarova, Londra Kraliyet Balesi (Royal Ballet of London) ile çalışmak üzere New York'tan ayrılmıştır.

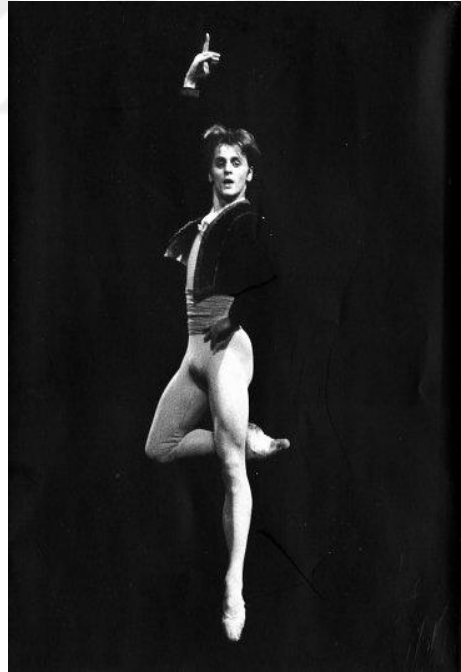
Londra'da "Swan Lake", "Giselle", "The Sleeping Beauty", "Les Sylphides", "Manon", "Song of the Earth", "Concerto", "Cinderella", "A Month in the Country", "Voluntaries", "Dances at a Gathering", "Serenade", "Elite", "Syncopations", "Rituals", "Checkmate" ve "Les Biches" gibi eserlerde dans etmiş, 1989 yılında rol aldığı MacMillan'ın "Romeo ve Juliet" balesi büyük sükse yapmıştır.

1989'da Kirov Balesi'ne geri dönmüş, burada ailesi, eski sınıf arkadaşları ve eski öğretmenleri ile tekrar biraraya gelmiştir. Bu duygusal geri dönüş "Makarova Returns" filminde anlatılmıştır. Dizlerindeki sakatlıklardan dolayı Kirov Balesi'ndeki temsilinden sonra baleyi bırakmak zorunda kalmış, bale ayakkabılarını ve kostümlerini Kirov Müzesi'ne bağışlamıştır.

Makarova, kazandığı diğer birçok sahne ödülünün yanısıra, "On Your Toes" (Parmaklarının Ucunda) isimli Broadway müzikalindeki performansından dolayı "En İyi Müzikal Aktristi" olarak Tony Ödülü'ne (Tony Award) layık görülmüştür.

Makarova, Batı'ya ilticasından sonra, Vaganova ekolünün kazandırdığı sanatsal nitelikleriyle pek çok balerin için örnek aldığı bir idol olmuştur.

5.3 MİKHAİL BARYSHNIKOV

Fotoğraf 8. Mikhail Baryshnikov

Rus bir ailenin çocuğu olarak, Sovyetler Birliği'nde, Letonya'nın başkenti Riga'da dünyaya gelmiştir. Bale çalışmalarına 1960 yılında Riga'da başlayan

Baryshnikov, 1964'de Leningrad'daki Vaganova Bale Akademisi'ne kabul edilmiştir. Yeteneği ve potansiyeli küçük yaşta keşfedilmiş, ilerleyen yıllarda Varna Uluslararası Bale Yarışması'nda gençler kategorisinde birincilik ödülü kazanmıştır.

1967 yılında Kirov Balesi'ne katılmıştır. Oleg Vinogradov, Konstantin Sergeev, Igor Tchernichov ve Leonid Jacobson gibi Sovyet koreograflar tarafından kendisine özel koreografiler yapılmıştır. Bunlara rağmen Baryshnikov, geleneklerine sıkı sıkıya bağlı bir şekilde 19. yüzyıl kalıpları içinde kalmış olan Sovyet sistemi bale dünyasının, sanatını geliştirmesine engel olduğu düşüncesini taşımıştır.

1970 yılında Londra turnesindeyken Christen Berlin isimli Amerikalı bir arkadaşıyla birlikte iltica planı yaparak, 29 Haziran 1974 tarihinde Kirov Balesi'yle çıktığı Kanada turnesinde, Toronto şehrinde siyasi sığınma hakkı talep etmiştir. Winnipeg Kraliyet Balesi (Royal Winnipeg Ballet) topluluğuna katılan Baryshnikov, Sovyetler Birliği'ne bir daha dönmeyeceğini açıklamıştır.

O günlerde hakkında çıkan bir eleştiri yazısında Baryshnikov'dan övgüyle söz edilirken, "klasik Leningrad okulunun nihai görkemi" ifadesiyle de Rus bale ekolünün değeri teslim edilmiştir:

*"Londra, Mikhail Baryshnikov'u kalbine taşıdı ancak Cuma günü, Komleva ile Don Kişot pas de deux'ü dans ederken havada özel bir taç giyme töreni hissi vardı. Bugünün büyük dansçısı olarak resmen alkışlanıyordu ve gerçekten de öyleydi. Sadece Baryshnikov'un kabriollerinin yüksekliği ya da mükemmelliği değil; o, çizgilerinin, zamanlamasının ve hareketleri yaparken ki rahatlığın keyfini çıkartıyor. Ayrıca o partnerlerin de prensi. İşte klasik Leningrad okulunun nihai görkemi."*¹¹

Daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne giden Baryshnikov, 1974-1978 yılları arasında New York'taki Amerikan Bale Tiyatrosu'nun "baş dansçısı" olmuştur.

---

¹¹ Buckle, R. (1980). *Buckle at The Ballet*, s. 119, Halliday Lithograph Corporation

Burada ünlü Amerikalı balerin Gelsey Kirkland ile dans eden Baryshnikov, ayrıca New York Şehir Balesi'nde ünlü koreograf George Balanchine ile de çalışmıştır.

Londra'daki Kraliyet Balesi'nde (Royal Ballet) düzenli bir şekilde misafir dansçı olarak sahne almış, ayrıca birçok bale ve modern bale topluluklarıyla birlikte on beş ay süren bir dünya turuna çıkmıştır. 1976 yılında New York Times gazetesi dans eleştirmeni Anna Kisselgoff ile yaptığı röportajda *"Rol aldığım bale gösterisinin başarılı olup olmaması bence önemli değil. Farklı şeyler yapmak, yeni deneyimler edinmek, benim açımdan çok daha önemli"* şeklinde bir açıklama yapmış ve Sovyetler Birliği'ni terk etmesindeki en önemli sebep olarak "çağdaş ve yenilikçi" koreograflarla çalışma arzusunu dile getirmiştir.

1977 yılında, "Turning Point" isimli sinema filminde Yuri Kopeikine isimli çapkın Rus baleti canlandırarak beyaz perdeye ilk kez adımını atan Baryshnikov, bu filmle Oscar ödülüne aday gösterilmiştir. 1985'de koreografisi Twyla Tharp'a ait olan ve başrollerini Gregory Hines ve Isabella Rosellini ile paylaştığı "White Nights" (Beyaz Geceler) isimli filmde de rol almış ve 1987'de "Dancers" (Dansçılar) filmiyle beyaz perdedeki kariyerini sürdürmüştür.

1978 yılında, efsanevi koreograf George Balanchine yönetimindeki New York Şehir Balesi'ne katılmış ve burada 18 ay "baş dansçı" olarak çalışmıştır.

1980 yılında dansçı ve sanat direktörü görevlerine getirildiği Amerikan Bale Tiyatrosu'yla yollarını 1989 yılında ayırmıştır.

1990 yılında, Mark Morris ile birlikte, yaşı geçkin dansçılara gerçek anlamda bir iş yaratmak amacıyla "White Oak Dance Project" isimli turne amaçlı bir dans topluluğu kurmuş ve 2002 yılına kadar bu topluluğun sanat yönetmenliğini yapmıştır. 2005 yılında New York'ta müzik, dans, tiyatro, film gibi çeşitli sanatsal

faaliyetlere mekan ve prodüksiyon imkanları sağlayan Baryshnikov Sanat Merkezi'ni (Baryshnikov Arts Center) kurmuştur.

ALTINCI BÖLÜM

SOVYETLER BİRLİĞİ ÇATISI ALTINDAKİ CUMHURİYETLERDE BALE SANATI

6.1 ABAY KAZAKİSTAN ULUSAL AKADEMİSİ OPERA VE BALESİ

Fotoğraf 9. Kazak Ulusal Balesi

Abay Opera Evi, 1933 yılında Almatı'da müzik stüdyosu olarak kurulmuş, 1937'de şimdiki "Kazak Opera ve Bale Tiyatrosu" ismini almıştır. Kazak şair, besteci ve filozof Abay Qunanbayuli'nin anısına kuruma "Abay Kazak Opera ve Bale Tiyatrosu" ismi verilmiştir.

Kurum, ilk yıllarında opera eserleri sahnelemiştir. Bale okulundan yeni dansçıların mezun olmasıyla beraber klasik bale eserleri de sahnelenmeye başlanmıştır. "Kuğu Gölü" gibi klasik Rus balesi eserlerinin yanısıra, geleneksel Kazak şiir ve hikayelerinden ilham alınarak yapılan bale eserleri de halkın büyük ilgisini çekmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın giderek şiddetlendiği dönemde, 1941 yılında Sovyet yönetimi tarafından Moskova'dan Kazakistan'ın Almatı şehrine gönderilen sanatçılar arasında bulunan Seleznyov, şehri çok sevmiş ve buraya yerleşmiştir.

Seleznyov, yine kendisi gibi savaş sebebiyle devlet tarafından Leningrad'dan Almatı'ya gönderilen büyük Rus dansçısı Ulanova'yla Almatı Tiyatrosu'nda dans etmiş, dansı bıraktıktan sonra devlet destekli bale okulu açarak bu okulun müdürü olmuştur. Günümüzde Seleznyov Almatı Koreografi Okulu (Seleznyov Almaty Choreographic School) olarak bilinen okulun yetiştirdiği öğrencilerin yanısıra, Kazakistan'ın ilk baş balesini olan devlet sanatçısı Sara Kuserbaeva, Ramazan Bapov gibi Moskova'da eğitim almış dansçılar sayesinde bale topluluğu güçlenmiş ve yeni bir dansçı nesli oluşmuştur. *(Ramazan Bapov, Türk-Rus ikili kültür anlaşmaları çerçevesinde Sovyetler Birliği tarafından ülkemizde görevlendirilen sanatçı hocalar arasında yer almış, İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nde konuk bale hocası ve koreograf olarak uzun yıllar çalışmıştır.)*

Leningrad'ta, Rudolf Nureyev ile birlikte okuyan ve mezun olduktan sonra ülkesine geri dönerek Kazak Opera ve Bale Tiyatrosu'nda çalışmaya başlayan Kazak dansçı ve koreograf Bulat Ayukhanov, 1960'lı yılların ortalarında Almatı'da devlet desteğiyle kurduğu bale topluluğuna "Almatı'nın Genç Balesi" adını vermiş, Kazakistan'ın pek çok şehrinde sergilediği bale koreografileriyle Kazak halkına baleyi tanıtmış ve dansçılarıyla Moskova'da yarışmalara katılmıştır.

6.2 KIRGIZİSTAN ULUSAL OPERA VE BALE TİYATROSU

Fotoğraf 10. Aysulu Tokombayeva & Çolponbek Bazarbayev

Sovyetler Birliği'nin Moskova'daki merkezinin görevlendirdiği bale öğretmenleri tarafından seçilerek Leningrad'ta bale eğitimi gören 12 Kırgız öğrenciye "Raymonda" balesinin vals müziğiyle hazırlanan bir koreografiyle "Kültür Günleri" organizasyonuna katılma şansı verilmiştir. Bu genç bale sanatçısı adayları, söz konusu organizasyonda başarılı bir performans sergilemişlerdir. Aynı öğrenciler, öğrenim hayatlarının beşinci yılı olan 1941 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın şiddetlenmesi nedeniyle eğitimlerini yarıda bırakarak anavatanlarına geri dönmek zorunda kalmışlardır. Eğitimlerine, savaştan kaçarak Kırgızistan'a sığınan Leningrad kökenli öğretmenlerle birlikte, müzik akademisinde açılan bale bölümünde devam etmişler ve aynı zamanda ülkelerindeki Devlet Tiyatrosu'nda dans etmeye başlamışlardır.

Leningrad ve Moskova'da eğitim alan sanatçılarla Kırgız bale topluluğu oluşturulmuştur. Topluluk, klasik bale repertuarının yanısıra, Kırgız kültürüne ait özellikler taşıyan bale eserleri de hazırlamış ve sahnelenmiştir.

İlk önemli Kırgız balerin Bübüsara olarak bilinen Bubusara Beyshnalieva, Kırgız balesi denildiğinde akla gelen ilk isimlerden biridir. 15 Eylül 1926 tarihinde Vorontsovka'nın (şimdiki Taş Tepe) bir köyünde doğmuştur. Efsane balerin Agrippina Vaganova yönetimindeki Vaganova Bale Akademisi'nde öğrenim görmüş, kariyerine Moskova'daki ünlü Bolşoy Balesi'nde başlamıştır. 1944 yılında Kırgız dilinde "Sabah Yıldızı" anlamına gelen "Chalpon" adındaki Kırgız balesini oynamasının ardından, Kırgız balesinin prima balerini olmuştur. Hayatının ilerleyen yıllarında Kırgız Devlet Bale Okulu'nda bale öğretmeni ve profesör olarak görev yapan Bübüsara, 11 Mayıs 1973'de Frunze'da hayata veda etmiştir.

Bir diğer ünlü Kırgız başbalerin Aysulu Tokombayeva'dır. 1947 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te dünyaya gelen Tokombayeva, 11 yaşındayken Leningrad'taki Vaganova Bale Okulu'ndan gelen bale öğretmenleri tarafından bale öğrencisi olmak üzere seçilmiştir. Tiyatro sanatçısı olan annesinin balenin zorluklarına ilişkin uyarılarına rağmen, bale eğitimi almak üzere beş gün süren bir tren yolculuğunun ardından Leningrad'a gitmiştir. Burada Mikhail Barishnikov ile aynı dönem öğrenim gören Tokombayeva, mezuniyetinden sonra ülkesine geri dönerek Kırgız Devlet Balesi'nde çalışmaya başlamıştır. 1969 yılında, Kırgız Devlet Balesi'nin Moskova turnesi sırasında Bolşoy Tiyatrosu sahnesinde sergilediği "Giselle" balesindeki "Köy Pas de Deux"* rolüyle kariyeri yükselişe geçmiş; 1975 yılında 28 yaşındayken Cengiz Aytmatov'un "Toprak Ana" isimli bale eserinde "Dolunay Anne" rolüyle Kremlin Ödülü'ne layık görülmüştür. 1981 yılında yine Moskova turnesi sırasında Cengiz Aytmatov'un "Asel" isimli balesinde sahne almış ve aynı yıl "Devlet Halk Sanatçısı" ünvanı ile

---

*Fransızca'da 'ikili adım' anlamına gelir, balede ise bir eserde kadın ile erkek dansçının birlikte dans ettikleri bölüm için kullanılır.

onurlandırılmış, 1980'lerin sonunda Bişkek'te Cengiz Aytmatov ödülünü kazanmıştır.

Sovyetler Birliği Devlet Halk Sanatçısı olan Aysulu Tokombayeva, 1995 yılında "Kuğu Gölü" balesiyle jübilesini gerçekleştirdikten sonra aynı yılın Mayıs ayında Türkiye'ye gelerek Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı'nda bale öğretmeni olarak başladığı görevini halen sürdürmektedir.

Aysulu Tokombayeva'nın anılarından:

Kültür Günleri organizasyonlarından birkaç hafta önce Moskova'dan, Kültür Bakanlığından bilirkişiler, Sovyetler Birliği içindeki Cumhuriyetlere giderek sahnelenmesi planlanan temsilleri izler, eserin yeterli kalitede olup olmadığına karar verirlerdi.

Diğer yandan Sovyetler Birliği'nde sanat kritiklerinin önemli bir yeri vardı. Kültür Günleri organizasyonlarında sahnelenen eserleri izleyerek, aylık ulusal kültür dergilerinde sanatçılar hakkında yorumlar yapıyorlar ve bu yorumların bahsi geçen sanatçıların kariyerleri üzerinde ciddi etkileri oluyordu.

1959 yılında, Kırgız Balesi'nin Kültür Günleri organizasyonları kapsamında Moskova'da "Giselle" balesi sahnelenmesi planlanırken Moskova'dan gelen Kültür Bakanlığı yetkilileri, temsile bir hafta kala eserde önemli bir sahne olan "Köy Pas de Deux" bölümünde dans eden balerini yetersiz bulmuşlar, topluluğun direktörünün eşi olan bu balerinin değiştirilmesine karar vermişlerdir. Bunun üzerine, topluluğun direktörü eserde daha pasif bir rolü olan, "iki willie" yapan 22 yaşındaki Aysulu Tokombayeva'ya bahsi geçen balerinin rolünü vermiştir. Bale topluluğunun geri kalanı Moskova'ya trenle üç günde giderken Tokombayeva kalıp yeni rolü için çalışmalara başlamıştır. Uzun süre partneri olacak olan Çolponbek Bazarbaev ile beş gün boyunca prova yaptıktan sonra, Moskova'daki Bolşoy Tiyatrosu'nda sahne almış ve başarılı bir

temsilin ardından hakkında yazılan olumlu eleştiriler sayesinde kariyerinde önemli bir ilerleme kaydetmiştir.¹²

6.3 MOĞOLİSTAN DEVLET AKADEMİK OPERA VE BALE TİYATROSU

Fotoğraf 11. Moğolistan Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu

Sovyet yönetimi, 1950'ler ve 1960'larda komünist müttefiklerini klasik sanatlar alanında desteklemiştir. Moğolistan'dan yüzlerce sanatçı Sovyetler Birliği'nin en iyi tiyatro ve konservatuvarlarında eğitim alma şansını bulmuştur. Bu sanatçıların birçoğu anavatanlarına geri dönmüşler ve devletin nakdi yardımıyla Moğolistan'daki batı klasik sanatları hareketini kurmuşlardır. Moğolistan Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu, 1963 yılında Pyotr Tchaikovsky'nin Evgenii Onegin temsiliyle açılmıştır. Bu tarihten itibaren, aralarında Kuğu Gölü, Fındıkkıran, Don Kişot ve Uyuyan Güzel'in de olduğu 49 bale eseri sahnelenmiştir. 1964'de bugün halen eğitimini sürdürmekte olan National Music and Dance College (Ulusal Müzik ve Dans Koleji) kurulmuştur.

Batı klasik bale kültürünün kucaklanması Moğolistan'nın 20.yüzyılda gerçekleştirdiği en önemli ilerlemelerden biri olmuştur. Moğolistan'ın ilk ballet master'i olan Baljinnyan Jamyandagva, Moskova'daki Rus Sahne Sanatları

¹² Aysulu Tokombayeva ile röportaj 06.09.2016

Enstitüsü'ne 1957 yılında gönderilen ilk grupta yeralan dansçılar arasındadır. Ünlü Rus koreografı Leonid Lavrovsky'den eğitim almıştır. 1962'de Moğolistan'a geri dönmüş ve Devlet Akademik Tiyatrosu'nun kurulmasına yardım ederek bale sanatının gelişmesini desteklemiştir. Takip eden yıllarda, 9-10 yaşlarındaki pek çok çocuk, Bolşoy veya Vaganova okullarında öğrenim görmek üzere Ulanbator'dan Rusya'ya gönderilmiştir.

1980 yılına gelindiğinde, Tiyatro'nun dansçı sayısı 80'e ulaşmıştır.

6.4 AZERBAIJAN ULUSAL AKADEMİK OPERA VE BALE TİYATROSU

Fotoğraf 12. Gamer Almaszade

Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti hükümeti, mimar ve mühendis Nikolay Bayev tarafından 1910 ve 1911 yılları arasında Art Nouveau tarzında inşa edilen binayı 18 Ekim 1918 tarihinde satın alarak, devlet yönetimi altında ulusal bir opera ve bale tiyatrosunun kurulmasının adımlarını atmıştır.

Azerbaycan Akademik Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu 1920 yılında resmen kurulmuş ve aynı yıl kapılarını halka açarak, opera ve bale eserlerinin gösterimine

başlamıştır. 1928 yılında tiyatroya modern Azerbaycan edebiyatının seçkin temsilcilerinden Azeri yazar Mirza Fethli Ahundov'un adı verilmiştir.

Azerbaycan'ın kültür politikasında, ulusal değerlerden yararlanarak çağdaş sanat eserleri yaratılması niteliği göze çarpmaktadır.

Bu çerçevede, Azerbaycan Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu, klasik bale ve opera repertuarını sahnelerken, aynı zamanda Azerbaycan'ın kültürel değerlerini öne çıkaran eserlerin yaratılmasını da teşvik etmiştir. 1940'da Efrasiyab Bedelbeyli'den "Kız Kalesi", 1950'de Sultan Hacıbeyov'dan "Gülşen", 1952'de Kara Karayev'den "Yedi Güzel", 1961'de yine Kara Karayev'den "Yıldırım Yollarda", 1962'de Arif Melikov'dan "Muhabbet Efsanesi" ve 1965 yılında Eşref Abbasov'dan "Karaca Kız" balesi Azeri kültürünün öne çıkan eserlerindedir.

Azerbaycan klasik müzik ve operasının kurucusu olarak kabul edilen ünlü besteci Üzeyir Hacıbeyov'a ait opera eserleri sayesinde, kurum hem Azerbaycan'da hem de Sovyetler Birliği çapında üne kavuşmuştur. Hacıbeyov'un eserleri halen Azerbaycan Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu repertuarında geniş yer tutmaktadır.

İlerideki yıllarda Zülfügar Hacıbeyli, Fikret Amirov, Kara Karayev ve diğer Azeri bestecileri de Azerbaycan'daki opera ve bale sanatına katkıda bulunmuşlardır. Ayrıca Fyodor Şalyapin, Leonid Sobinov, Valeri Barsov, Irina Arkhipova, Yelena Obrtsova, Maria Biesu, Maya Plisetskaya, Vyaçeslav Gordeyev, Placido Domingo, Anastasia Volochkova ve Svetlana Zakharova gibi birçok dünyaca ünlü opera ve bale sanatçısı da Azerbaycan Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu'nda sahne almışlardır. Günümüzde yeni nesil başarılı dansçılar da burada sahne almaya devam etmektedirler.

Balerin ve koreograf Gamer Aga Kyzy Almaszade, Azerbaycan'da bale sanatının gelişmesi yönünde büyük katkılar sağlamış bir sanatçıdır. 10 Mart 1915 tarihinde

Azerbaycan'ın Bakü şehrinde dünyaya gelen Almaszade, bale eğitimine Bakü'deki özel bir bale stüdyosunda başlamıştır. Daha sonra eğitim için gittiği Leningrad Bale Okulu'ndan 1936'da mezun olmuş ve Akhundov Opera ve Bale Tiyatrosu'nda solist dansçı olarak çalışmaya başlamıştır. Almaszade'nin, Badalbeili'nin "The Maiden's Tower" adlı eserinde canlandırdığı Giul'anak rolü (1940), S. Gadzhibekov'un "Giul'shen" isimli balesindeki Giul'shen rolü (USSR Devlet Ödülü, 1952) ve Karaev'in "The Seven Beauties" balesindeki Aisha rolleri dikkat çekicidir.

1953 yılında Akhundov Opera ve Bale Tiyatrosu'nda başkoreograf olan Almaszade, "Giul'shen" (1950), Gliere'den "The Red Flower" (1954), Krein'den "Laurencia " (1956), Abbasov'dan "Chernushka" (1965), Amirov'dan "Shur" (1968) gibi ulusal özellik taşıyan balelerin yanısıra klasik repertuardan da birçok eser sahnelemiştir.

1963 yılında Bakü Koreografi Okulu'nda bale öğretmenliği yapmaya başlayan Almaszade, 2006 yılında vefat etmiştir.

6.5 SADRİDDİN AYNİ TACİK AKADEMİK OPERA VE BALE TİYATROSU

Fotoğraf 13. Malika Sabirova

Tacikistan'ın önde gelen Opera ve Bale Tiyatrosu, Tacik müzik tiyatrosunun temelleri üzerine, 1940 yılında Dushanbe'de kurulmuştur. Bale alanında ilk çalışmalara dört - beş kişilik küçük bir dans topluluğu olarak başlanmıştır. Azimov, A. Ishakov, M.Kabila gibi sanatçılar dans ederken, koreograflar A.N Islanov ve A.I. Protsenko gruba liderlik etmişler, aynı zamanda klasik bale ve karakter dansları eğitimi vermişlerdir.

İlk Tacik balesi olan "Doo Gul" (İki Gül), 1941 yılında "Tacik Sanatlarının On Yılı" adlı etkinlik çerçevesinde, Sovyetlerin efsane koreograflarından olan K. J. Goleizovsky tarafından Moskova'da sahnelenmiştir. Goleizovsky, Islamova, Protsenko ve G.R. Valamat Zadeh ile yaptığı çalışmada, folklorik dansları temel alan bir gösteri oluşturma yolunu seçmiştir.

Topluluk, 1940-1950 yıllarında büyümeye ve klasik bale tekniğinde yer edinmeye başlamıştır.

1954'de Leningrad Koreografi Okulu'na gönderilen 18 öğrenciden oluşan ilk grup, 1958 yılında Tacikistan'a geri dönmüştür. Leningrad'dan mezun olan bu grup arasında Bozgul Isayev, Stalina Azamatova, B. Jurabaev, M. Burkhanov, B.M. Isaev, Susanna Uzakova, Bakhodur Jurabaev, Sharafbonu Thurdyev, Tagir Javad-Zadeh, Muzaffar Umarov da yer almıştır. Yüksek kalitedeki bu dansçılarla topluluk değer kazanmış, repertuarı daha da zenginleşmiş ve gelişmiştir. Bu dansçılar, genç tiyatrolarına güç kazandırmışlar, yeni eserlerin sahnelenmesi aşamasındaki çalışkanlıkları ve yüksek performanslarıyla sonraki kuşaklara örnek olmuşlardır.

1961'de Tacikistan'a dönen Malika Sabirova isimli Tacik dansçının da aralarında bulunduğu, Leningrad'da eğitim gören ikinci grupta yer alan bale sanatçıları da yüksek standarttaki klasik teknikleriyle öne çıkmışlardır.

Topluluk, dünya klasiklerini ve Sovyet yazarların eserlerini sahneye koymuştur. Fakat 1960'lı yıllarda yaşanmaya başlayan zorluklar sebebiyle, topluluk profesyonellikten uzaklaşmaya başlamıştır. Leningrad Bale Okulu mezunları, bu gidişatı durdurmak amacıyla rollerin büyük bölümünü üstlenmişlerdir.

1958 yılındaki Giselle prömiyeri, genç dansçılar Azamatova ve B.Dzhurabayev'in (Albert) katılımlarıyla büyük ses getirmiştir. Bu dansçılar "Bale Suaresi" adlı gösteri için yeni bir çizgi oluşturmuş, "Les Sylphides", Tchaikovsky'den "Francesca da Rimini" ve A. Adam'dan "Le Corsaire" gibi yeni eserleri sahnelemişlerdir. Azamatova ve B.Dzhurabayev, topluluğa yeni bir kuvvet ve heyecan getirmişlerdir. Farklı tarzlardaki yeni eserlerin oluşturulma sürecindeki yoğun çalışma döneminde, Leningrad'da öğrendiklerini yitirmeden kendilerini daha da geliştirmeye çalışmışlardır. Bu yeni tarz, topluluğun ilerlemesini ve birçok farklı jenerasyondan koreografla çalışılmasını sağlamıştır. Bu koreograflar arasında K.J. Goleizovsky ve A. Protsenko gibi isimler de yer almıştır.

6.6 ESTONYA ULUSAL BALE OKULU

Fotoğraf 14. Helmi Puur

Estonya Ulusal Operası'nda I. Dünya Savaşı öncesinde sergilenen eserler, müzikal ve dramatik yapımlarla sınırlı kalmıştır. Operetler dışındaki ilk dans kompozisyonu, 1914 yılında Nina Smirnova ve Robert Rood'un başrollerini oynadıkları "A Dream in the Sculpture's Workshop" olmuştur. Eser, Nina Smirnova tarafından sahnelenmiştir.

Estonya'da ilk resmi bale topluluğu 1918 yılında Lilian Looring, Rahel Olbrei, Robert Rood, Emmy Holz gibi sanatçıların da aralarında yer aldığı dansçılardan oluşturulmuştur. Sessy Smironina-Sevun topluluğa liderlik etmiştir.

1919-1920 yıllarında Estonya'da bağımsız bale akşamları organize edilmiştir.

Sahnelenen çok perdeli ve bütün ilk bale eseri olan Delibe'nin Coppelia eserinin ilk gösterimi 28 Eylül 1922 tarihinde yapılmıştır. Bu eseri, Moskova Great Theater'dan gelen ve aynı zamanda başrolü de üstlenen Viktorina Krieger sahneye koymuştur.

Rahel Olbrei, 1926 yılında Estonya Ulusal Balesi'nde yerleşik bir topluluk meydana getirmiş ve 1944 yılına kadar bu topluluğa liderlik etmiştir. Olbrei, klasik baleyi Sessy

Smironina-Sevun ve Eugenia Litvinova, modern dansdaki yeteneklerini de Almanya'da Mary Wigman ve Rudolf Laban önderliğinde mükemmelleştirmişlerdir.

Estonya Ulusal Balesi'ne 20. yüzyılın ilk yarısında bale topluluğu kimliği kazandıran Olbrei olmuştur. 1926'da Adam'dan "Giselle", 1936'da Tchaikovsky'den "Fındıkkıran", 1940'da "Kuğu Gölü", 1939'da Glier'in "The Red Poppy" ve 1944'de ilk orijinal Estonya bale eseri olan Tubin'den "Kratt" sahnelenmiştir.

II. Dünya Savaşı sırasında birkaç kadın dansçı, bale master ve Rachel Olbrei Estonya'dan kaçmak zorunda kalmışlardır. Diğer yandan, dansçıları dağılmayan topluluk 1944-1951 yılları arasında Antwerp'de dans etmiş ve topluluğa Litvinova Bale Stüdyosu'nda öğrenim görmüş olan Anna Ekstan liderlik etmiştir.

1940 yılında Sovyetler Birliği'ne katılan Estonya'nın geçirdiği yapısal değişiklikler sanat alanına da yansımıştır. 1946 yılında Estonia Ulusal Bale Okulu'nun adı Tallinn Ulusal Koreografi Okulu olmuştur. Şimdiki ismi Tallinn Bale Okulu'dur.

Savaş sonrası dönemin en dikkate değer olayı, Master Vladimir Burmeister'in 1954 yılında "Kuğu Gölü" balesini sahnelemesi olmuştur. Yapımın öne çıkmasının sebebi, Odette ve Odile rollerini Helmi Puur'un sergilemiş olmasıdır.

Sovyetler Birliği 1960'lı yılların politik "açılımları" sırasında, Estonya Ulusal Operası üzerinde büyük değişiklikler yapmıştır. Önde gelen bir akademi olan GİTİS'te (Rus Ulusal Sahne Sanatları Enstitüsü) eğitim almak olanağı bulan Enn Suve, Iraida Gneralova ve Mai Murdumaa gibi genç koreograflar yetişmiştir. 1967-1973 yılları arasında baş ballet master olan Enn Suve zamanında, 1969'da Shchedrin, Bizet'den "Carmen" ve 1973'de Shchedrin'den "Anna Karenina" başta olmak üzere birçok 20. yüzyıl eseri sahnelenmiştir. Tallinn Bale Okulu'nun kuruluşunun 70. yıldönümü 29 Mayıs 2016'da kutlanmıştır.

6.7 GÜRCİSTAN BALE OKULU VE BALE TİYATROSU

Fotoğraf 15. Nina Ananiashvili

İlk Gürcü balesi olan, A. Balanchivadze'den "Mzechabuki", 27 Aralık 1936 tarihinde Tiflis Opera ve Bale Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir.

Esasen, Gürcistan'da klasik balenin kurulması daha eskiye dayanmaktadır. 1916 yılında İtalyan dansçı Maria Perini, Gürcistan'daki ilk özel bale stüdyosunu açmış, bu okul 1920'de Devlet Opera ve Bale Okulu'na dönüştürülmüştür. 1920'de direktör ve başöğretmen olan M. Perini, Vakhtang ve Tamar Chabukiani, N. Ramishvili, V. Vronski, S. Gorsky gibi birçok ünlü dansçı yetiştirmiştir.

1934 yılında ünlü koreograf ve teorisyen D. Javrishvili, bu okulu koreografi stüdyosu haline getirmiştir. 1935'den itibaren okula koreografi eğitimi eklenmiş ve 1951-1977 yılları arasında okul V. Chabukiani tarafından yönetilmiştir.

Gürcistan Klasik Balesi'nin kurucusu sayılan Vakhtang Chabukiani, 1910 yılında doğmuştur. 1922-1923 yıllarında Tiflis Opera ve Bale Tiyatrosu'ndaki Perini

Bale Stüdyosu'nda eğitim almıştır. 1926'da eğitimine Leningrad Koreografi Okulu'nda devam etmiştir. 1929-1941 yılları arasında Leningrad Opera ve Bale Tiyatrosu'nun solist dansçısı olarak görev almıştır. Chabukiani, 1951 yılında Tiflis Devlet Koreografi Okulu'nun başına geçmiştir. Yöneticiliğinin ilk gününden başlayarak önemli reformlar yapmıştır. Dünyaca ünlü bale yıldızları Nina Ananiashvili, Irma Nioradze, Igor Zelinsky, Nika Tsiskaridze da Chabukiani'nin öğrencileri arasındadır. Bu dönem, Gürcistan Ulusal Balesi tarihinde özel bir yere sahiptir.

Chabukiani, 1977 yılında Tiflis Opera ve Bale Tiyatrosu'nun baş koreografi olmuştur.

Fotoğraf 16. Vakhtang Chabukiani

6.8 UKRAYNA ULUSAL BALESİ (KİEV BALESİ)

Fotoğraf 17. Serge Lifar

Sahne sanatları tiyatrosu ve yerleşik bir opera topluluğu olan Ukrayna Ulusal Operası, 1867 yılında Ferdinand Berger tarafından Kiev'de kurulmuştur. Opera eserlerinde genellikle folklor dansları yapan küçük bir dans topluluğu halindeyken, zaman içerisinde gelişerek 1893'de büyük bale eserlerini sahneleyebilecek duruma gelmiştir. Sahnelenen ilk eserler, genellikle Ukrayna hikayelerini konu alan folklor dansları ve baleleri olmuştur. İlk Ukrayna Balesi olan "Mr. Kanyovsky", 18 Ekim 1931 tarihinde Kiev'de sahnelenmiştir.

1910'larda Kiev, klasik bale eğitiminde ve klasik bale eserlerinin sahnelenmesinde hızlı gelişmeler kaydetmiştir. Bolşoy Balesi'nin eski solist dansçılarından ve yöneticilerinden olan Mikhail Mordkin, bir bale topluluğuyla Kiev'e turne yaparak İspanyol ve oryantal konulu, Art Nouveau tarzında temsiller yapmıştır. 1916-1919 yılları arasında Kiev Young Theatre'da çalışmaya başlayan Mordkin, burada ballet master olarak saygın bir yer edinmiştir.

Vaslav Nijinski'nin kız kardeşi ve daha öncesinde Diaghilev'in Paris'teki "Ballet Russes" isimli bale topluluğunda solist dansçı olan Bronislava Nijinska, Batı Avrupa'da Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine, kendisi gibi eski bir "Ballet Russes" dansçısı olan ve Kiev Balesi'nde ballet master olarak çalışan eşinin yanına Kiev'e kaçırmıştır. Nijinska, Kiev'de "Ecole de Mouvement" adında bir modern dans okulunda öğretmenliğe başlamıştır. Bu gelişme, Kiev'in dans kültürü için önemli bir aşamanın başlangıcı olmuştur. Nijinska'nın 1917 yılında Rus İhtilali gerçekleşince Ukrayna'dan Polonya'ya gitmek zorunda kalması üzerine, okul kısa bir süre sonra dağılmıştır. Kiev'deki öğrencisi, dansçı Serge Lifar, 1923'te "Ballets Russes" ile baş dansçı olarak dans etmeye devam etmiş ve kuşağının en önemli dansçılarından biri olmuştur.

İlk tam senfonik Ukrayna balesi olan M. Verikivsky'nin Mr. Kanyovsky'nin galası 18 Ekim 1931'de Kiev Balesi tarafından yapılmıştır. 1935 yılında Kiev Balesi, Londra Uluslararası Folklor Dans Festivali'nde altın madalya kazanmıştır. Ukrayna Ulusal Balesi olarak da bilinen Kiev Balesi, 1950'li yıllarda, başta Komünist Blok ülkelerinden Bulgaristan, Yugoslavya ve Macaristan olmak üzere İngiltere ve Fransa'ya da uluslararası turneler gerçekleştirmeye başlamıştır. Kiev Balesi; Paris'teki 1964 Uluslararası Dans Festivali'nde Étoile d'Or'a, Fransız Dansları Akademisi'nin en yüksek ödülüne layık görülmüş ve Kiev Ulusal Balesi'nin Paris'te sahnelediği temsiller Avrupa kültür çevresinde uzun zaman unutulmamıştır.

Kiev Balesi, 1990 yılında Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmasının ardından Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya kıtalarında turneler gerçekleştirmiştir.

6.9 RİGA KOREOGRAFİ OKULU (LETONYA)

Fotoğraf 18. Letonya Ulusal Balesi

Letonya Ulusal Balesi, perdelerini 1919 yılında açmıştır. Riga Koreografi Okulu ise 2 Eylül 1932 tarihinde Letonya Ulusal Balesi için kurulmuştur. Okulun açılmasına Letonya Ulusal Balesi baş dansçısı Harjs Plūcis öncülük etmiştir. Plūcis, proje geliştirme, finansal yatırım ve müfredatla ilgilenmiş, ayrıca okulda öğretmenlik de yapmıştır.

Plūcis, 1944 yılında Avrupa ile bağlantılarının artmasıyla II. Dünya Savaşı'nın son zamanlarında Almanya'ya, daha sonra İngiliz Ulusal Balesi'nin (English National Ballet) solist dansçılarına öğretmenlik yapmak üzere Londra'ya gitmiştir.

St. Petersburg'taki Mariinsky Tiyatrosu'nun eski solist dansçılarından Anatol Vitzak, 1932-33 sezonunda Riga'daki Letonya Ulusal Operası'nda başöğretmen ve dansçı olarak görev yapmış, aynı zamanda Letonya Ulusal Operası Bale Okulu'nun ilk müdürü olmuştur.

St. Peterburg'taki Mariinsky Tiyatrosu'nun eski solist dansçısı ve direktörü Nicholas Sergeyev de Riga'ya gelerek Litvanya Ulusal Opera ve Balesi'nde rejisör olarak çalışmaya başlamıştır. Sergeyev, Riga'da maddi imkansızlıklara rağmen kurduğu özel bale topluluğunun dağılması üzerine 1934'te Riga'dan ayrılmıştır.

Litvanya Ulusal Opera ve Balesi, başarısının büyük bir bölümünü Alexandra Fjodorova'ya borçludur. Fjodorova, Riga'daki bütün büyük klasik balelerin koreografisini yapmıştır. Eserleri arasında Pyotr İlyiç Tchaikovsky'den "Kuğu Gölü", "Uyuyan Güzel" ve " Fındıkkıran", Leo Delibes'den "Coppelia", Ludwig Minkus'dan "Don Kışot", Adam'dan "Giselle", A.Glazunov'dan "Raymonda" bulunmaktadır.

Fjodorova da Riga'da kendi özel bale stüdyosunu açmış ve bu stüdyo 1939 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Stüdyo kapandıktan sonra, okulun birçok öğrencisi çalışmalarına Ulusal Opera Bale Okulu'nda devam etmiştir.

1940-1941 yılları arasında Helena Tangijeva-Birzniece, bu okulu devralmıştır. Ünlü bale öğretmeni Agrippina Vaganova'nın öğrencisi olan Tangijeva, Leningrad Bale Okulu'ndan 1925'te mezun olmuş, 1927'den itibaren Letonya Ulusal Operası'nda baş balerin ve bale hocası olarak görev yapmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Ulusal Opera Bale Okulu'nun Sanat Direktörlüğü görevini üstlenen Tangijeva, 1948-1965 yılları arasında Riga Koreografi Okulu'nda öğretim görevlisi olarak hayatını sürdürmüştür.

Zaman ilerledikçe, okulun birçok eski öğrencisi geri dönerek öğretim geleneğini devam ettirmiş, 1940'ların ikinci yarısında göreve başlayan yeni öğretmenlerde St. Petersburg ve Moskova okullarının etkileri dikkati çekmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Moskova'dan mezun olanlar Ulusal Opera'da dans etmeye başlamışlar, içlerinden bazıları ise Riga'da bale pedagojisiyle ilgilenerek okulda uzun dönem bale öğretmenliği yapmışlardır.

1944 yılında Letonya'nın Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesi ve birleşmesiyle Letonya Ulusal Operası'nın ismi değiştirilerek, "Letonya S.S.R Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu" olmuştur. Letonya Ulusal Balesi, Moskova da dahil olmak üzere farklı bale ekollerinden etkilenmiştir, fakat bu ekollerin hiç biri St. Petersburg klasik bale okulu ve metodları kadar etki yaratmamıştır.

6.10 ÖZBEKİSTAN ULUSAL OPERA VE BALESİ

Fotoğraf 19. Özbekistan Ulusal Balesi

Ulusal Opera, Taşkent'te 1918 yılının Kasım ayında kurulmuştur. Ulusal Opera'nın bünyesinde bir bale grubu da bulunmakla birlikte, bu topluluğun henüz bale eserleri sahneleyecek birikime sahip olmaması nedeniyle, bale dansçıları opera temsillerinde ve konser programlarında sahne almışlardır.

Taşkent'te sahnelenen ilk çok perdeli bale eseri, 1925 yılında İgor Moiseev tarafından sergilenen "Kuğu Gölü" balesi olmuştur. Ulusal Opera, yine Moiseev'in sahnelediği "Shakbrizada" ile birlikte 1929'da Özbek Opera ve Bale Ulusal Tiyatrosu adını almıştır.

1933-1941 döneminde ilk Özbek Operası Cumhuriyetçi Bale Okulu Taşkent'de oluşturulmaya başlanmış, 1947'de Koreografi Koleji kurulmuştur.

İlk Ulusal Özbek balesi "Pakhta" (Pamuk) R. Roslavts tarafından 1933 yılında Özbek Müzikal Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir. Bu eser, tipik Orta Asya balelerine güzel bir örnektir. Konusu, pamuk işçisi olarak pamuk tarlalarında çalışan ve boş zamanlarında amatör dansçı olan Giul'nara'nın hikayesinden alınmıştır. Giul'nara, yeteneğinin bir koreografi enstitüsü tarafından keşfedilmesinin ardından bale okuluna davet edilir, fakat babası pamuk çiftliğinden ayrılmasına izin vermez. Babasına itaat etmeyen Giul'nara, bale okuluna girerek başarılı bir dansçı olur. Uluslararası festivallere katılan bir dansçı olduktan sonra ünü babasının kulağına gider. Babası kızının yeteneğini kabullenir ve bir pamuk yetiştiricisi olarak, kızının halk tarafından saygı duyulan bir balerin olmasının gururunu yaşar.

Bu eserde, Moskova'nın bale sanatına uzak olan Özbek halkı ve Birlik çatısı altındaki diğer Cumhuriyetlerde balenin benimsenmesini sağlamak üzere, geleneksel hikayeler üzerinden izlediği politikanın bir örneği görülmektedir.

6.11 BELARUS ULUSAL AKADEMİK BOLŞOY OPERA VE BALE TİYATROSU

Fotoğraf 20. Belarus Ulusal Balesi

Kısaca Bolşoy Tiyatrosu olarak bilinen Minsk'in ilk opera ve bale tiyatrosunun resmi adı Belarus Cumhuriyeti Ulusal Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu'dur. Faaliyetlerine 1920'lerde başlamış, Minsk opera solistleri, senfonik orkestrası, opera korosu ve bale grubunun bir araya gelmesiyle Ulusal Drama Tiyatrosu oluşturulmuştur. Ulusal Opera ve Bale Tiyatrosu, resmi olarak 1933'de Gerge Bizet'in "Carmen" operasıyla açılmıştır. Aynı yıl sahnelenen diğer eserler arasında "Eugeny Onegin", "The Queen of S. pades" ve "The Red Poppy" yer almıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın bombardıman ve kaos dolu günlerinden sonra Tiyatro Binası restore edilmiştir. Bu tadilatın ardından, savaş döneminde şehri terkeden sanatçılar geri dönmüşlerdir. II. Dünya Savaşı'nın işgal günlerinde tiyatro binasının sanatçıların elinden alınarak, içinde Nazi subaylarının atlarına talim yaptırıldığı günümüzde de konuşulan bir konudur.

Sovyetler Birliği zamanında yükselişe geçen topluluk, Sovyetler Birliği içinde turneler gerçekleştirmiştir. Birliğin bir parçası olarak Belarus, Sovyetler Birliği'nin

önemli enstitüleriyle verimli bir kültürel ve sanatsal alışverişe girmiş, bu bağlantılarla edinilen bilgiler yoluyla sağlam bir bale ekolü oluşturulmuştur.

1996 yılında “Ulusal Tiyatro” adı altında tek kurum olarak çalışan opera ve bale, idari bakımdan iki ayrı topluluğa bölünmüş, 2009'da bugünkü “Ulusal Akademik Bolşoy Opera ve Balesi” adı altında tekrar birleştirilmiştir.

Belarus'da dans eğitimi, Müzik Koleji'ndeki eğitime (College of Music) 1928 yılında bale dalının da eklenmesiyle başlatılmıştır. Okulun adı “Belarus Opera ve Bale Okulu” olarak değiştirilmiştir. Koreografi Bölümü ise 1939 yılında (Department of Choregraphy) Tiyatro Koleji'nde kurulmuş ve ilk mezunlarını 1941 yılında vermiştir.

1945 yılında Devlet Bale Koleji'nin açılmasıyla birlikte Belarus bale tarihinde önemli bir adım atılmış, sadece bale sanatı eğitimine yönelik güçlü bir kurum oluşturulması yoluna gidilmiştir. St. Petersburg'daki ünlü isimlerden biri olan A.Vasilieva, okulun ilk sanat direktörü olmuştur. N. Mlodzinskaya ve V. Dudko, akademinin ilk hocaları olarak Vaganova klasik bale geleneğini korumuşlardır. Vaganova Akademisi mezunları Irina Savelieva ve V. Shvetsova bu okulda birçok ünlü dansçı yetiştirmişlerdir.

Devlet Bale Koleji, 1992'de bale eğitiminin gereksinimlerine öncelik verilerek özel olarak tasarlanmış olan 300 öğrenci kapasiteli yeni yerine taşınmıştır. Okulun yeni binasında profesyonel standartlarda sahne, öğrenciler için yurt, dış kliniği, kuaför ve fizik tedavi odaları bulunmaktadır.

6.12 ERMENİSTAN ULUSAL OPERA VE BALE TİYATROSU

Fotoğraf 21. Rudolph Kharatyan

Yerevan Opera Tiyatrosu'nun yapımı, 28 Kasım 1930 tarihinde Ermenistan'ın Sovyetler Birliği'ne katılmasının 10. yıldönümü kutlamalarıyla başlamıştır. Tiyatro, 20 Ocak 1933'te resmen açılmıştır. Tiyatroda kuruluşundan kısa süre sonra bir bale topluluğu oluşturulmuş, 1935 yılında oynanan Pyotr Ilyiç Tchaikovsky'nin "Kuğu Gölü" eseri sergilenen ilk bale temsili olmuştur.

Tiyatronun varlığı, ilk Ermeni balesi olan Aram Khachaturian'ın eseri "Mutluluk" gibi yeni ulusal operalar ve balelerin yaratılmasına yardımcı olmuştur. Khachaturian'ın daha sonra bestelediği "Gayane" balesi birçok ülkede sahnelenmiştir.

Ermenistan Ulusal Opera ve Bale Tiyatrosu, aralarında Lübnan, Amerika Birleşik Devletleri, Yunanistan ve Almanya'nın da bulunduğu yirmiden fazla ülkede Rus ve Batı Avrupalı besteciler tarafından bestelenen 200'ün üzerinde farklı opera ve bale eseri sahnelemiştir. 1956'da Ulusal Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu statüsünü almıştır.

Vilen Galstyan, Bella Hovnanyan, Juliet Kalantaryan, Elvira Mnatsakanyan gibi Ermenistan'da bale sanatının gelişmesinde önde gelen isimlerden olan Rudolph Kharatyan; 1966 yılında Yerevan Koreografi Koleji'nden mezun olmuş, ardından Leningrad'daki Vaganova Bale Okulu'na kabul edilerek Mikhail Baryshnikov ile aynı sınıfta, efsanevi öğretmen Pushkin'le birlikte çalışmıştır. Vaganova Bale Okulu'ndan mezun olduktan sonra ülkesine dönmüş ve 1967-1990 yılları arasında Ermeni Ulusal Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu'nda baş dansçı olmuştur. Bolşoy Balesi ve Rus Balesi yıldızlarıyla dünyayı dolaşan Kharatyan'ın, Moskova Tiyatro Sanat Enstitüsü'nden, Koreografi ve Sahne Prodüksiyonu alanında Yüksek Lisans derecesi bulunmaktadır.

Kharatyan, 1991-1994 yılları arasında Kirov Akademisi'nde ders verdikten sonra, 1994-2000 yılları arasında Washington Bale Okulu'nda klasik bale bölümünün baş öğretim görevlisi olarak çalışmıştır.

ABD'de Washington D.C.'deki "ARKA" Balesi'nin kurucusu olan Kharatyan, 1999 yılından beri bu balenin sanat direktörlüğünü de yapmaktadır.

6.13. MOLDOVA ULUSAL OPERA VE BALE TİYATROSU

Fotoğraf 22. Moldova Ulusal Balesi

Moldova Cumhuriyeti'nde opera ve bale sanatlarına her zaman büyük ilgi duyulmuş, ancak profesyonel bir tiyatro kurulması ancak 1957 yılında gerçekleşmiştir. Bu amaçla, Moldovalı bir grup sanatçı, Leningrad'daki Vaganova Bale Okulu'na gönderilerek eğitim görmüşlerdir. Mezun olduktan sonra Kişinev'e geri dönen bu dansçılar, Moldova'da bale sanatının temellerinin atılmasını sağlamışlardır.

Aynı zamanda genç bale dansçısı Galina Melentieva ve deneyimli bale dansçısı Pavel Fesenco Kişinev'e davet edilmiş ve ilk bale temsili, Alexander Protsenco tarafından sahnelenen B. Asafiev'in "Bahçesaray Çeşmesi" eseri olmuştur.

Moldova Ulusal Balesi, Sofya, Moskova ve Kiev'de çeşitli turneler gerçekleştirmiştir.

Bunun yanısıra, Vladimir Vasiliev, Ekaterina Maximova, Elena Reabinkina, Raisa Struchkova, Nicolai Tsiscaridze, Andrei Uvarov, Mariana Rijkin, Liudmila Semeneaka, Boris Efimov ve Marihiro Ivata gibi birçok ünlü isim de Kişinev'de sahne almışlardır.

Moldova Ulusal Balesi, kendi eserlerini de yaratmıştır. Bu çerçevede, Vasile Zagorski'nin "Şafak" (The Dawn) ve Eduart Lazarev'in "Kırık Kılıç" (Broken Sword) isimli bale eserleri sahnelenmiştir.

Moskova'daki Koreografi Koleji'nden mezun olan, Kişinev doğumlu Mihail Caftanat, 1964 yılında Moldova'ya geri dönerek çeşitli eserlerde sahne almış, baş balet olmuş ve yaratıcılığıyla dikkat çekmiştir.

Moldova Ulusal Balesi, modern yorumların yanısıra klasik bale eserlerini sergilemeyi de sürdürmektedir.

6.14 LİTVANYA ULUSAL OPERA VE BALE TİYATROSU

Fotoğraf 23. Litvanya Ulusal Balesi

1920 yılında kurulan ve günümüzde Litvanya Ulusal Opera ve Balesi Tiyatrosu olan sahnede; 16 Haziran 1921 tarihinde A. Rubinstein'in "Demon" adlı opera eserinin prömiyeri gerçekleştirilmiştir. Bu eserde üç dansçının sahne alması Litvanya'da bale topluluğunun başlangıcı olmuştur. 1925 yılının Haziran ayında bale topluluğu tek perdelik bir bale programı gerçekleştirmiş ve 4 Aralık 1925 tarihinde Leo Delibes'in "Coppelia" eseriyle ilk uzun bale eseri sahnelenmiştir.

1940 yılındaki Sovyet işgaline kadar, farklı 29 kompozitörün eserlerinden 36 bale prömiyeri yapılmıştır. Bale grubu, 1935 yılında yurtdışında turneye çıkmıştır. Sovyet işgali, Tiyatro'daki sanatçıları olumsuz olarak etkilemiştir, ancak tiyatronun faaliyetleri sürmüştür.

1944 yılındaki ikinci Sovyet işgalinin oluşturduğu trajedi, ülkedeki bütün kültür hayatına zarar vermiş, Tiyatro'nun çalışmalarını da olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde 30 opera solisti, bale topluluğunun yarısı, birçok orkestra şefi ve sahne tasarımcısı ülkeyi terk ederek Batı'ya kaçmıştır.

Bu dönemde sanattaki Sovyet etkisi, Litvanyalı sanatçıların yaratıcılıklarını ve ortaya konan eserlerin sayısını kısıtlamış, Litvanya'nın opera ve bale alanında uluslararası görünürlüğü silikleşmiştir.

Diğer yandan, Vilnius'taki tiyatro Sovyet etkisi altında, diğer Sovyet tiyatrolarından eserlerin sergilendiği ünlü bir sahne olmayı sürdürmüştür. Ayrıca, Vilnius'tan sanatçılar Moskova'daki eserlerde konuk olarak rol almışlardır. Bu dönemde Litvanya bale topluluğu da Doğu Almanya, Bulgaristan, İsveç, Yunanistan ve Suriye gibi ülkelerde eser sergileme imkânı bulmuştur. Bale topluluğu, 1988 yılında Türkiye'de de sahne almıştır.

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından, Litvanya Ulusal Opera ve Balesi'nin yurtdışındaki görünürlüğü artmaya başlamıştır.

7. TÜRKİYE VE SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN SANAT ALANINDA YAKINLAŞMALARI

Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği arasındaki yakın siyasi ilişkiler Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği günlerden başlayarak, II. Dünya Savaşı'nın 1945'te sona ermesine kadar devam etmiştir. İlişkilerin yakın olduğu bu dönemde, sanattan ideolojik propaganda amacıyla da faydalanan Sovyetler Birliği ile; sanatı medeniyet meselesi olarak gören ve bu amaçla Atatürk ilke ve inkılaplarının benimsenmesi ve yaygınlaştırılmasında sanatın propaganda gücünden faydalanmayı hedefleyen Türkiye Cumhuriyeti arasında, 1920'li yılların ortalarından itibaren sanat alanında da temaslar kurulmaya başlanmıştır.

Söz konusu resmi temaslar kurulurken, bir diğer yandan da İstanbul'da bir Rus göçmeninin çabasıyla bale eğitimi verilmeye başlanmıştır. St. Petersburg Bale Okulu'nda eğitim görmüş ve İstanbul'da açtığı özel bale kursuyla Türkiye'nin baleyle tanışmasını ilk sağlayan kişi olan 1897 doğumlu Lydia Krassa Arzumanova, 1929 yılında, Ninette De Valois'nın Yeşilköy Akademisi'ni kurmasından 19 yıl önce, Atatürk tarafından Ankara'ya çağırılmıştır. Türkiye'de bale dersleri konusunda görüşleri alınan Arzumanova, Atatürk'ün verdiği destekle çalışmalarını sürdürmüş ve 8 Kasım 1931 yılında öğrencileriyle birlikte Türkiye'deki ilk gösterisini casa d'italia salonunda gerçekleştirmiştir.

Sovyetler Birliği'nin, siyasi anlamdaki tecrit edilmişliğini kültürel ilişkileri dış politikasının bir parçası haline getirerek telafi etme yoluna gittiği bu dönemde; Ağustos 1925'te Moskova'da VOKS (Umum İttifak Toplumunun Yabancı Ülkelerle Kültürel İşbirliği) isimli bir teşkilât kurulmuştur. Bu yaklaşımındaki temel hedefi komünizmi yaymak ve pek çok ülkede tesirini artırmak olan Sovyetler Birliği, Türkiye'yle kültürel ilişkilerini de belli bir program çerçevesinde çalışarak geliştirmiştir. VOKS, özellikle 1930'lu yıllarda Türk-Sovyet kültür ilişkilerinin yürütülmesinde önemli bir araç olmuştur.

Bu dönemde, Cumhuriyet idarecileri tarafından medeniyet meselesi olarak görülen sanat alanındaki eğitimin nitelik ve niceliğini geliştirmek amacıyla, yabancı uzmanlar ve sanatçılar Türkiye'ye davet edilmiştir. Örneğin, Atatürk'ün gerçekleştirmek istediği "müzik inkılabı"na destek olmak için VOKS bünyesinde, Sovyet Besteciler Birliği, Radyo Komitesi, Moskova Konservatuarı, Bolşoy Tiyatrosu ve Baş Musiki Basımevi'ne mensup temsilcilerden oluşan özel bir komisyon kurulmuştur. 1933 yılında Türk Hükümetinin davetiyle Sovyet tenor Smirnov, 1935 yılının Nisan ve Mayıs aylarında da Bolşoy Tiyatrosu'na mensup, aralarında ünlü besteci Şostakoviç'in de bulunduğu büyük bir grup Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

"Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Kutlamaları" çerçevesinde Türkiye'ye davet edilen Sovyet sinemacılar tarafından çekilen "Türkiye'nin Kalbi: Ankara" filmi iki ülke arasında sanat alanında sağlanan işbirliği açısından özel anlam taşıyan ayrı bir örnek olarak gösterilebilir. Kurtuluş Savaşı sırasında Türkiye-Sovyetler Birliği dayanışmasının da vurgulandığı bu çalışmada, yönetmen Sergey Yutkeviç, ekibiyle beraber Ankara'da, İstanbul'da ve İzmir'de çekimler yapmış, çalışmanın kurgu, seslendirme gibi aşamaları ise SSCB'de tamamlanmıştır.

Türkiye'de 1935 yılında bale sanatı adına da bazı girişimlerde bulunulmuş, Moskova ve Leningrad'da bulunan iki ana sanat okuluna öğrenci gönderilmesi gündeme gelmiştir:

"Bu dönemdeki en ciddi teşebbüs 1935 yılında Moskova Elçiliği ile yapılan bir yazışmadan ibarettir. Bu temasta, Rusya'ya bale ve şan eğitimi için öğrenci gönderilip gönderilemeyeceği sorulmuş, öğrencilerin kabul edilme şartları, tahsil masrafları gibi konular görüşülmüştür (11 Mayıs 1935). Elçilik bu talebe olumlu yanıt vermiş, Moskova ve Leningrad'daki konservatuara yaklaşık 10-15 kadar Türk öğrencinin kabul edilebileceğini, yeme içme masrafı olarak da aylık 60 doların elçilikçe ödenmesi gerekeceğini bildirmiştir. Tafsilat alınması için gönderilen 4 Nisan 1936 tarihli yazıdan sonra gereken açıklama ise ancak konservatuarın açılmasından sonra gelmiştir. Moskova'dan gelen 25 Mayıs 1936 tarihli cevapta, bale sanatını öğreten bale okulları bulunduğu, bunlara 17-22 yaş arası öğrencinin kabul edildiği ve tahsil müddetinin 4 yıl olduğu

bildirilmiş, bir de 8-9 yaşındaki çocukların kabul edildiği ve tehsil müddetinin 10 sene olduğu başka bale okullarının varlığından bahsedilmiştir.¹³

Hıfzı Topuz da *Gülümseyen Anılar* isimli kitabında, Türkiye'nin yıllar önce dünyanın en büyük bale okullarından birine sahip olabileceğini belirtmiş ve bu konuda Serge Lifar'ın ifadelerini şöyle aktarmıştır:

“1937’de Atatürk beni özel olarak Ankara’ya davet etti. Kendisinden çok zarif bir mektup aldım. Türkiye’de bir bale okulu açmam için beni Ankara’ya çağırıyordu. Bu davet beni çok heyecanlandırdı. Atatürk’ün yaptığı büyük devrimleri dikkatle izliyordum. Her alanda, özellikle kültürde, büyük devrimler yapılan bir ülkede çalışmayı çılgınca arzu ediyordum. Derhal kaleme sarılarak Ankara’ya bir mektup yazdım ve öneriyi mutlulukla kabul ettiğimi bildirdim. Fakat ah ne yazık! Atatürk hastalandı. Bir süre sonra da kendisini yitirdiğimizi öğrendim. Bana yapılan teklif unutuldu gitti. Ondan sonra da artık kesinlikle Paris’e yerleştim.”¹⁴

Yukarıda görüldüğü üzere, müzik, opera ve sinemada olduğu gibi Sovyetler ile bale sanatı alanında da işbirliği sağlanması için teşebbüste bulunulmuşsa da, bu girişimlerin devamlılığının sağlanamadığı anlaşılmaktadır.

Türkiye ve Sovyetler Birliği arasındaki yakın işbirliği, 1930’ların sonlarına doğru ortaya çıkan siyasi konjonktürde sürdürülebilir olmaktan çıkmıştır. Sovyetler Birliği’nde Stalin döneminde merkezi devlet yapısı güçlenmiş, ülkede sanatsal özgürlükler kısıtlanmış, hem yerel hem de uluslararası alanda gerçek veya farazi düşmanların bulunduğu dair bir paranoya ortaya çıkmıştır. Türkiye ise dış politikada İngiltere ve Fransa’yla yakınlaşmaya başlamıştır. 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin imzalanmasından sonra Türkiye ve Sovyetler Birliği arasındaki dostluk havasını sürdürme imkânı kalmamıştır. İkinci Dünya Savaşı’na giden yıllarda yaşanan uluslararası siyasi gelişmeler, Türkiye ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemeyi sürdürmüştür. Sonuç olarak; iki ülke arasında 1925 yılında imzalanan Dostluk ve Tarafsızlık

¹³ Gökyay, Orhan Şaik. (1941), *Devlet Konservatuvarı Tarihçesi*. Maarif Basımevi. s. 60

¹⁴ Topuz, Hıfzı. (2010). *Gülümseyen Anılar, Yeni İçerikle Eski Dostlar*. İstanbul: Remzi Kitapevi. s. 134-135.

Anlaşması 1945 yılında yenilenmemiş, Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği Soğuk Savaş döneminde iki farklı blokta yer almıştır.

Devam eden dönemde Türk balesinin kurulması için ilk ciddi adım 1947 yılında atılmıştır. 1926'da Londra Sahne Sanatları Akademisi'nin bale bölümünün ve günümüzde Royal Ballet olarak bilinen Vic-Wells Balesi'nin kurucusu, gerçek adı Edris Stannus olan Dame Ninette de Valois, Türkiye'ye davet edilmiştir.

Türkiye'ye gelişinden itibaren üç haftalık araştırma süreci boyunca İstanbul ve Ankara'daki ilkokulları gezmiş olan Valois, çocukların bedensel yapılarını ve hareket yeteneklerini inceledikten sonra konuyla ilintili ayrıntılı bir rapor yazmış ve bu raporda, bir bale okulu olgusunun gerçekleşmesinin düş olmadığını, ama yoğun çaba gerektirdiğini vurgulamıştır.

İngiltere'den eğitmen çağrılmasına da ön ayak olmuş olan Dame Ninette De Valois, 1931 yılında kurulan Sadler's Wells Balesi'nin altı kurucusundan biri olan Joy Newton'un, Türkiye'de kurulacak olan bale okulunun yöneticisi olarak görevlendirilmesine yardımcı olmuştur. Londra Krallık Dans Akademisi mezunlarından Audrey Knight'ın da balenin temel eğitimini vermesini sağlamıştır.

Türkiye için bale eğitimi, resmi olarak 6 Ocak 1948 tarihinde İstanbul'da, Yeşilköy Bale Okulu adı altında başlamıştır. 1950 yılının Mart ayında yürürlüğe giren bir yasa sonucu Yeşilköy Bale Okulu, Ankara Devlet Konservatuarı'nın Bale Bölümü olmuştur.¹⁵

İngiliz Balesi'nin ve aynı zamanda Türk Balesi'nin kurucusu Dame Ninette de Valois, ilk jenerasyon Türk dansçılarını burs ile İngiltere'ye kısa süreli eğitimler için götürmüşse bile bu fırsatlar bir sisteme oturtulamamış ve bir gelenek haline getirilememiştir.

---

¹⁵ De Valois, Dame Ninette.(2003). *Adım Adım*.Ankara: Favori Yayınları. s.271, 272

Dame Ninette de Valois'in, Türkiye'den ayrılmasından sonra İngiltere'deki Royal Ballet (Kraliyet Balesi) ile burs programları ve işbirliği ilişkisi sürdürülemediği.

Öte yandan, Sovyetler birliği ile 1940'lı yıllardan itibaren kesintiye uğrayan kültürel ilişkilerin yeniden kurulması yönünde adımlar atılmaya başlanır.

“Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında 1965'ten önce imzalanan Kültür Antlaşması, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmamasına rağmen, Feridun Cemal Erkin'in Dışişleri Bakanlığı döneminde sosyalist ülkelerle Türkiye arasında takas yoluyla karşılıklı sanatçı gönderme olanakları bulunur.”¹⁶

ifadesinde de görülebileceği gibi; Rusya ile sanatsal işbirliğinin adımları yeniden atılır ve İngiliz öğretmenlerin Türkiye'den ayrılmalarının ardından Rus bale öğretmenleri ülkemize gelerek; Türk ve Rus hocaların uzun süren ortak çalışmaları sonucunda günümüzde Türk Balesi'nde yaygın olan Rus Vaganova ekolü ile eğitim verilmeye başlanmıştır. Halen; Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin, Antalya ve Adana'da konservatuvar bünyelerinde bale eğitimi Vaganova metodu ile sürdürülmektedir.

---

¹⁶ Baylas, Nevsal, (2010). *Dansa Aşık Bir Kuğu: Meriç Sümen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Haziran s.162

SONUÇ

Sovyetler Birliği döneminde, önemli bale okulları olan Moskova'daki Bolşoy Tiyatrosu ve Leningrad'daki Kirov Tiyatrosu'nu Sovyet balesinin ana eğitim merkezleri haline getirerek Vaganova sistemi bale eğitiminde temel olarak kabul edilmiş ve dönemin iki büyük okulunda bu sistem üzerinden eğitim verilmiştir.

Bu sistem, Moskova ve Leningrad'da geliştirilip benimsendikten sonra; tecrübeli dansçı, koreograf ve besteciler Birliğin dört bir yanındaki Cumhuriyetlere gönderilerek, iyi birer sanatçı adayı olabilecek yetenekli çocukları tespit etmişlerdir. Merkezdeki okullarda eğitim olanağı sağlanan bu öğrenciler, mezun olduktan sonra ülkelerine geri dönerek öğrendiklerini aktarmayı sürdürmüşler ve Vaganova sisteminin Sovyetler Birliği'ni oluşturan tüm devletlere yayılmasını sağlamışlardır.

Böylece Sovyetler Birliği'ndeki Cumhuriyetlerde de bale sanatının Moskova ve Leningrad gibi "merkezdeki şehirlerle aynı temel yapıya" sahip olması ve gelişmesi mümkün olmuştur.

Bale sanatına aşına olmayan Orta Asya halklarının bale sanatını benimsemeleri için Sovyetler Birliği sınırları içinde bulunan Cumhuriyetlerin kendi geleneksel hikayelerinden, halk şiirlerinden ve öykülerinden yola çıkarak yeni eserlerin yaratılması ve sahnelenmesi desteklenmiştir. Böylece, bale sanatına yabancı olan halkların ilgilerinin çekilmesi, bu sanat dalını benimsemeleri sağlanmıştır.

Sovyet ekolü zamanla, Orta Asya coğrafyasıyla birlikte Macaristan, Polonya, Doğu Berlin, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Küba, Güney Kore başta olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde de yayılmıştır. Bu etkinin halen sürdüğü görülmektedir.

Rudolf Nureyev, Mikhail Baryshnikov ve Natalia Makarova gibi tanınmış dansçıların Batı ülkelerine ilticaları, Soğuk Savaş döneminin sansürcü zihniyetinin aşılmasına yardımcı olmuş ve Sovyet Balesi'nin ününün yayılmasında büyük rol oynamıştır. Bu sistem içerisinde yetişen başarılı dansçılar ve koreograflar, dünya balesini de hatırı sayılır bir biçimde etkilemişlerdir. Sovyetler Birliği'nden iltica eden bale sanatçılarının sahip oldukları sağlam Rus bale tekniğinin Avrupa ve Amerika'da yaygınlaşan neo-klasik ve modern tarz koreografiler üzerinde çalışan koreografların eserleriyle buluşması sonucunda bale dünyasında yepyeni bir dansçı profili oluşmuştur. Bu dansçıların Avrupa ve Amerika'daki çeşitli bale topluluklarının başına geçmeleri de bale sanatının gidişatını önemli bir biçimde etkilemiştir.

Bugün, Rus bale ekolü dünyanın dört bir yanında varlığını sürdürmektedir. Rus koreograflara ait eski dönem birçok klasik bale eseri günümüzde sahnelenmeye devam etmektedir. Örneğin, yılbaşlarında "Fındıkkıran" balesinin sahnelenmesi dünyada bir gelenek halini almıştır.

Bu dönemde bale eğitimi ve sanatı belirli standartlar üzerinden yaygınlaşırken, bale eğitimi amacıyla açılan okulların da iç mimari özellikler açısından aynı standartlar çerçevesinde yapılandırıldığı gözlenmektedir. Her ülke ya da şehirdeki binaların dış cepheleri farklılıklar taşıırken; her bale akademisinin aynı ebatlarda ve sayıda bale salonlarına, yatakhanelerine ve temsiller için profesyonel ölçekte hazırlanmış sahneye sahip sanat kompleksleri olduğu bilinmektedir.

Ülkemizde bale sanatının varoluşunu ve gelişimini Sovyetler Birliği'ndeki tabloyla kıyasladığımızda, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularının da bu konuyu bir medeniyet meselesi olarak ele aldıkları ve gerekli girişimleri başlattıkları görülmektedir.

"Bir toplum biçiminin kendisini meydana getiren bireylere sunduğu kültür, yayılabildikleri kadar geniş, bütün alanlarda maddesel ve düşünsel hayatlarını

geliştirmeleri için onların emrine verdiği araçların tümüdür. Öyleyse bir toplum biçiminin değeri ve bir başka biçime bakarak üstünlüğü hem bireylerin emrine verdiği kültür araçlarının yaygınlığına hem de bu kültür araçlarını emrine verdiği bireylerin sayısına bağlıdır. Buradan şu sonucu çıkarabiliriz: en iyi toplum biçimi, maddesel ve düşünsel kültür araçlarını en yüksek derecede geliştiren ve aynı zamanda bilimsel ve yeterli bir örgüt yoluyla bu araçları, karşılıksız olarak, herkesin kullanımına sunan toplum biçimidir. İşte en iyi toplum hedefine ulaşma idealine sahip olan Cumhuriyet'in kurucu kadroları, maddesel ve düşünsel kültür araçlarının insan eliyle en geliştirilmiş hali olan Batı tipi sanat dalları ve bunları destekleyecek bilimsel ve yeterli bir örgütlenmenin altyapısını hazırlayarak, bu araçları herkesin kullanımına açık olan bir toplum oluşturmayı hedeflemişlerdi.”¹⁷

Bu hedefe yönelik olarak, devletin idari ve mali desteğini alan yeni kurumlar oluşturulmuştur. Ancak, bu girişim ve çabalara rağmen, bilimsel, sistematik ve yeterli bir örgütlenmenin oluşturulamadığı değerlendirilmektedir. Coğrafi açıdan büyük olarak tanımlanabilecek Türkiye’de, günümüzde bale sanatının devlet desteğiyle sergilenmesinin sadece başkent Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin, Antalya ve Samsun illeriyle sınırlı kaldığı, bale sanatının toplumun daha geniş kesimlerine ulaştırılmadığı gözlenmektedir.

Bale eğitimi alanında da Dame Ninette de Valois’ın bıraktığı mirastan etkili bir biçimde yararlanılmadığı görülmektedir. Dame Ninette de Valois'in Türkiye'den ayrılmasından sonra İngiltere'deki Royal Ballet (Kraliyet Balesi) ile burs programları ve ilişkiler sürdürülememiş, önemli bir bilgi ve eğitim kanalı zaman içinde kaybedilmiştir. Oysa; bale alanında o döneme dek yapılan tüm girişimler ve gelişim devletçe planlanan bir sistematik içerisinde ve belirli bir hedef doğrultusunda sürdürülse idi; Valois’ın ülkemizden ayrılmasından sonra da burs programlarının devamı için öğrencilere devlet destekli burs imkanları sağlanabilirdi.

¹⁷ AKANSEL, İlkben, İletişim disiplini açısından Türk modernleşmesinin bir bileşeni olarak sanat: Ankara Devlet Opera ve Balesi (ADOB) örneğinde bir araştırma Doktora Tezi Ankara- 2010.

Rus veya İngiliz, hangi teknik olursa olsun, jenerasyonlar arasında devamlılık sağlayabilecek köklü, stabil ve güncellenebilen bir sistem kurulması Türk balesinin küreselleşen dünyada bale sanatındaki yenilik ve gelişimlere uyum sağlaması bakımından hayati önem taşımaktadır. Bu noktada, sanatın ve sanat eğitiminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda devletin çağın şartlarına uygun bir vizyon ve sistem geliştirmesinin büyük önem taşıdığı açıktır.

KAYNAKÇA

- AKANSEL, İlkben. (2010). *İletişim disiplini açısından Türk modernleşmesinin bir bileşeni olarak sanat: Ankara Devlet Opera Ve Balesi (ADOB) örneğinde bir araştırma*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- BAYLAS, Nevsal. (2010). *Dansa Aşık Bir Kuğu: Meriç Sümen*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BUCKLE, Richard. (1980). *Buckle at The Ballet*, sf. 119, Halliday Lithograph Corporation.
- De VALOİS, Dame Ninette. (2003). *Adım Adım*. Ankara: Favori Yayınları.
- GÖKYAY, Orhan Şaik. (1941). *Devlet Konservatuvarı Tarihçesi*, Maarif Basımevi.
- HAMM, Kristen Elizabeth. (2009). *"The friendship of peoples": Soviet ballet, nationalities policy, and the artistic media, 1953-1968*, Master Tezi, İllinois Üniversitesi, ABD.
- Uluskan, Seda Bayındır. (2010). *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara*.
- WOODWARD, Ian. (1977). *Ballet (Teach Yourself Books)*

İnternet Kaynakları:

- tr.wikipedia.org/wiki/Sovyet_Sosyalist_Cumhuriyetler_Birli%C4%9Fi
- www.ballet.utah.edu
- www.danzaballet.com/agrippina-vaganova-the-vaganova-method/
- www.moscowballetcompetition.com/en/node/16
- www.biography.com/people/rudolf-nureyev-9425938
- <http://russiapedia.rt.com/prominent-russians/opera-and-ballet/natalia-makarova/>
- www.abt.org/education/archive/choreographers/makarova_n.html
- www.global.britannica.com/biography/Agrippina-Vaganova
- www.global.britannica.com/art/ballet
- www.opera.ee/en/eesti-rahvushallet-2/
- <http://opera.am/>
- www.stateballetschool.ge

www.opera.lt/en/about-the-theatre/history

www.nationalopera.md/?l=en&a=17

